

Perspekt 2.0

0. - 3. klasse

Undervisningsmateriale til
arbejdet med elevernes sociale
og emotionelle kompetencer

ROCKWOOL
FONDEN

Intervention

DANSK CENTER FOR
UNDERVISNINGSMILJØ
Viden til praksis

Udgivet af DCUM i 2018. Henvendelser vedrørende materialet kan rettes til dcum@dcum.dk

Projektgruppe
Marianne Laflor og Kathrine Høj Bastrup

Redaktion
Christian Rudbeck

Ansvarshavende
Jannie Moon Lindskov, direktør DCUM

Grafik og Layout
Vokseværk – vokseverk.dk
Illustrationer: Black Strokes

Fotos
Mette Johnsen, Daniel Laflor,
Kasper Thye Buchradt og Guy Moscoso

Tryk
GP-tryk

ISBN
978-87-92007-97-1

Indhold

Forord	6
Om Perspekt 2.0	6
Opbygning af Perspekt 2.0	7
Færdigheder i Perspekt 2.0	8
Introduktion til Perspekt 2.0, modul I	9
Sådan får du mest muligt ud af at bruge Perspekt 2.0, modul I	11
Perspekt 2.0, modul I – læringsmål	12
Kapitel 1: Forskellighed I	16
Kapitel 2: Forskellighed II	22
Kapitel 3: Alle kan noget – ingen kan alt	28
Kapitel 4: Følelser	34
Kapitel 5: Kropssprog	40
Kapitel 6: At forstå andres følelser	46
Kapitel 7: Digital kommunikation (valgfrit)	52
Kapitel 8: At hjælpe andre	56
Kapitel 9: Fakta	64
Kapitel 10: Fakta eller mening	72
Kapitel 11: Kommunikation	78
Kapitel 12: Adfærd	84
Kapitel 13: At vurdere konsekvenser	90
Kapitel 14: Regler	96
Kapitel 15: At lytte opmærksomt	102
Kapitel 16: Afslutning Perspekt 2.0, modul I	108

Forord

Med Perspekt 2.0 får grundskolerne en mulighed for at arbejde systematisk, langsigtet og struktureret med elevernes sociale og psykiske undervisningsmiljø.

Perspekt er oprindelig udviklet af Jane Vinter og Allan Mads Knægt med finansiering af ROCKWOOL Fonden, og udviklingen af materialet er foregået i samarbejde med psykologer og en række undervisere på forskellige folkeskoler. Underviserne har bidraget med autentiske situationer og hverdagsproblematikker, hvilket har sikret materialet høj grad af praksisrelevans.

Dansk Center for Undervisningsmiljø har revideret Perspekt, hvilket har resulteret i denne nye udgave, Perspekt 2.0. Indholdet er tilpasset den virkelighed dagens skoleelever er en del af, og har til formål at styrke elevernes fællesskab og øge deres trivsel.

Tak til ROCKWOOL Fonden, som har finansieret udarbejdelsen af materialet.

Jannie Moon Lindskov
Dansk Center for Undervisningsmiljø

Om Perspekt 2.0

Perspekt 2.0 er et danskudviklet undervisningsmateriale, der sigter mod at øve elevers emotionelle, sociale og personlige færdigheder. Målet er at styrke elevernes trivsel og skabe et godt undervisningsmiljø. Materialet er udviklet i tæt samarbejde

med lærere og har derfor en høj grad af praksisrelevans. Perspekt 2.0 er baseret på et grundsyn om, at **sociale, emotionelle og personlige færdigheder** er noget der kan læres og øves, præcis på samme måde som fag-faglige færdigheder.

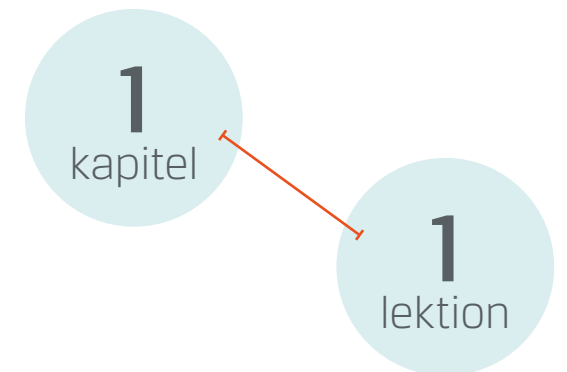
Opbygningen af Perspekt 2.0

Materialet er udarbejdet i tre alderssvarende moduler med hvert deres fokus og formål målrettet henholdsvis **0.-3. klasse, 4.-6. klasse og 7.-9. klasse**. Hvert modul består af 15 eller 16 kapitler. Undervisningen kan varetages af en eller to af klassens faste lærere eller pædagoger eller en af skolens AKT-medarbejdere eller lignende. Det er mest hensigtsmæssigt, hvis det er den samme, der gennemfører et modul i én klasse. Øvelserne kan naturligvis bruges som repetition senere, hvis det skønnes givtigt, efter at det enkelte modul er gennemført.

De fleste af kapitlerne koncentrerer sig om én færdighed. Hvert kapitel svarer til én lektion, og indeholder en kort introduktionstekst til læreren om lektionens emne og kapitlets fokuspunkter i punktform. Til de fleste kapitler findes illustrationer og/eller arbejdsark, som skal forberedes inden lektionen begynder. Nogle arbejdsark skal vises på smartboard eller lignende, mens andre skal kopieres og udleveres til eleverne.

Læringssynet i materialet tager udgangspunkt i barnet og dets forudsætninger, men i lige så høj grad i det fællesskab, som barnet skal lære og deltage i. Materialet består af forskellige typer øvelser, som f.eks. rollespil, leg og klassesamtaler. Til hver øvelse er det angivet, hvordan denne øvelse gennemføres. I de øvelser, hvor der ikke står hvor mange elever, der skal spørges (f.eks. i øvelser mærket "klassesamtale" og "klasseøvelse"), er det læreren, der afgør hvor mange elever, der skal sige noget. I nogle kapitler tilbydes forskellige værktøjer, der understøtter læringen.

Der er udarbejdet **læringsmål** for de enkelte lektioner i de tre moduler. Læringsmål og de tilhørende tegn på læring står indledningsvist i det enkelte modul. Materialet er udarbejdet, så **forberedelsen** for den enkelte underviser er overskuelig.

Til hvert kapitel, der svarer til en lektion, er fremhævet de ting, der evt. skal printes eller på anden vis forberedes til lektionen. Derudover kræver det naturligvis en grundig gennemlæsning af kapitlet. I hver lektion er undervisningen tilrettelagt, så der indgår varierede arbejdsformer.

Praksis kan vise sig anderledes; underviseren vil have den klareste fornemmelse af dette og derfor ofte også efter gennemlæsning vide, om der skal indtænkes øvrige aktiviteter for den enkelte klasse i dagens lektion. Underviseren vurderer derudover, om der evt. skal lægges bevægelsespauser ind, for at elevernes koncentration kan bevares. I enkelte af kapitlerne er der øvelser, der er valgfrie. Her vurderer underviseren, om der er tid nok til at gennemføre øvelsen og om indholdet i øvelsen er relevant for eleverne.

Nogle aktiviteter indebærer løsning af opgaveark, hvorfor det kan være en god idé, at hver enkelt elev får en mappe, hvor disse kan samles og opbevares. Til nogle lektioner er der udarbejdet illustrationer, der kan printes – evt. i A3 format – og hænges op i klassen for at understøtte læringen og bruges til løbende at repetere denne. Da kompetencerne er alsidige kan de desuden repeteres i flere forskellige fag og sammenhænge, hvis de hænger synligt i klassen.

Færdigheder i Perspekt 2.0

Emotionelle færdigheder handler om, at kunne opdage, fortolke og respondere konstruktivt på egne og andres følelser.

Sociale færdigheder er de færdigheder, der er nødvendige for at være sammen med andre mennesker på en hensigtsmæssig måde.

Personlige færdigheder har ofte karakter af strategier eller tilgange til en bestemt personlig tilstand eller problematik.

Selv om omdrejningspunktet for undervisningen i Perspekt 2.0 generelt ikke er formidling af faglig viden, er der alligevel kapitler, hvor **begrebsforståelse** er det centrale. Et eksempel på dette er de kapitler, der handler om fakta, meninger og antagelser. Det er sund fornuft at handle på baggrund af fakta frem for rygter, men forudsætningen er selvfølgelig, at eleverne ved, hvad et fakta overhovedet er. Der er derfor kapitler i Perspekt, som arbejder med at definere dette.

Introduktion til Perspekt 2.0, modul I

Perspekt 2.0, modul I er målrettet 0.-3. klassetrin. Formålet med undervisningen er at øge elevernes:

- forståelse for forskellighed
- evne til at genkende og kommunikere følelser
- evne til at kommunikere assertivt og hensigtsmæssigt
- opmærksomhed på deres adfærd og de konsekvenser, den kan have både for dem selv og for andre

Det vil være forskelligt fra klasse til klasse, hvornår det er hensigtsmæssigt at gennemføre forløbet. Det vurderer den professionelle, der kender klassen.

Det kan være nødvendigt at tilpasse nogle af øvelserne for at de skal kunne gennemføres optimalt, i den klasse man har. Det er derfor vigtigt, at læse kapitlerne igennem inden undervisningen.

Læringsmål

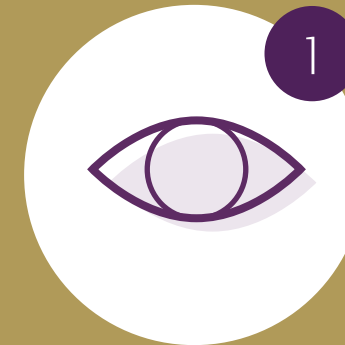
Ifølge Folkeskolereformen skal den danske folkeskoles styrker og faglighed fastholdes og udvikles, så alle børn bliver så dygtige, som de kan. Reformen har desuden overordnede mål om, at betydningen af elevernes sociale baggrund skal mindskes, og trivlsen i skolen øges.

For at tilgodese den enkelte elevs læring er der med reformen blandt andet lagt op til læringsmålsstyret undervisning. Ved at tage udgangspunkt i klare konkrete læringsmål kan underviseren tydeliggøre for eleverne, hvad de skal lære. For at imødekomme denne aktuelle pædagogiske og didaktiske praksis er der opstillet læringsmål for hvert kapitel.

Sådan får du mest muligt ud af at bruge Perspekt 2.0 I

Kig på lektionens **fokuspunkter** for at danne dig et overblik over indholdet og læs derefter kapitlet igennem.

Kig under forberedelser, og find de nødvendige illustrationer og arbejdsark (perspekt2.dk). Print eventuelle arbejdsark

Gennemfør undervisningen som beskrevet.

Lav en **opsamling** af de vigtigste pointer ved afslutningen af lektionen. Hold fast i læringen videre ved at bruge trinnene etc. i den videre dagligdag.

Perspekt 2.0, modul I – læringsmål

Kapitel 1: Forskellighed I

Læringsmål	Eleven har viden om, at alle mennesker er forskellige, og at man kan have noget til fælles med mange forskellige mennesker.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven beskriver menneskers ligheder og forskelligheder med udgangspunkt i udseende.2. Eleven beskriver ligheder og forskelligheder ud fra familiebaggrund, interesser og det, vi kan lide.3. Eleven formulerer sig om ligheder og forskelligheder og om at anerkende andre, selv om de er forskellige fra eleven selv.

Kapitel 2: Forskellighed II

Læringsmål	Eleven har viden om – og gør sig erfaringer med, at vi hver især har individuelle tanker, selvom vi præsenteres for det samme.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven beskriver hvilke tanker, han/hun får gennem en givet oplevelse.2. Eleven forholder sig til sine kammeraters tanker om det samme.3. Eleven formulerer sig om forskelle på tanker og om at anerkende andres tanker.

Kapitel 3: Alle kan noget – ingen kan alt

Læringsmål	Eleven har viden om, at mennesker er forskellige og derigennem har forskellige styrker og behov.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven deltager i en dialog om forskellige kompetencer.2. Eleven anerkender og roser andre for deres styrker.3. Eleven formulerer sig om menneskers forskellige styrker og behov og om at anerkende andre, selv om de er forskellige fra eleven selv.

Kapitel 4: Følelser

Læringsmål	Eleverne har viden om, hvordan følelser kan påvirke handling – både fra eget og andres perspektiv.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven beskriver egne følelser.2. Eleven beskriver en forbindelse mellem egne følelser og handlinger.3. Eleven formulerer sig om, hvordan andres handlinger kan forklares i deres følelser.

Kapitel 5: Kropssprog

Læringsmål	Eleven forstår, hvordan kropssprog er en væsentlig del af kommunikation.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven beskriver, hvordan vi kan kommunikere uden ord.2. Eleven deltager i øvelser om at udtrykke og aflæse kropssprog.3. Eleven aflæser kropssprog og beskriver kommunikationen.

Kapitel 6: At forstå andres følelser

Læringsmål	Eleven kan reflektere over og formulere sig om andres følelser.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven beskriver andres følelser ud fra fiktive situationer.2. Eleven forbinder viden om kropssprog med viden om andres følelser.3. Eleven formulerer sig reflekterende om andres følelser.

Kapitel 7: Digital kommunikation

Læringsmål	Eleven opnår en bevidsthed om udfordringer knyttet til ansigtsløs kommunikation
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven beskriver sin brug af digital teknologi2. Eleven formulerer sig om hvordan man kan være en god ven når man bruger digital teknologi3. Eleven formulerer sig om, hvordan ansigtsløs kommunikation kan tolkes forskelligt

Kapitel 8: At hjælpe andre

Læringsmål	Eleven reagerer på et oplevet behov for hjælp.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven ser et behov for hjælp.2. Eleven øver sig i at tilbyde hjælp.3. Eleven reagerer på oplevelse af behov for hjælp ved at tilbyde sin hjælp.

Kapitel 9: Fakta

Læringsmål	Eleven kan skelne mellem fakta og ikke-fakta.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven adskiller fakta fra ikke-fakta.2. Eleven redegør for forskellen på fakta og ikke-fakta.3. Eleven erkender, at det er almindeligt at tage fejl og lære af det.

Kapitel 10: Fakta eller mening

Læringsmål	Eleven skelner mellem fakta og mening.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven beskriver mening som det, vi synes eller mener.2. Eleven viser forståelse af forskel mellem fakta og mening.3. Eleven formulerer sig om forskellen mellem fakta og mening.

Kapitel 11: Kommunikation

Læringsmål	Eleven har viden om, at der er sammenhæng mellem handling og konsekvens – også inden for kommunikation.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven beskriver begrebet konsekvenser.2. Eleven forholder sig til aggressiv, passiv og assertiv kommunikation.3. Eleven opnår erfaring med at den måde, man kommunikerer på, har konsekvenser.

Kapitel 12: Adfærd

Læringsmål	Eleven har viden om og erfaring med assertiv kommunikation.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven indgår i dialog om aggressiv, passiv og assertiv kommunikation.2. Eleven øver sig i at kommunikere assertivt om følelser og behov.3. Eleven reflekterer over fordele ved brug af assertiv kommunikation.

Kapitel 13: At vurdere konsekvenser

Læringsmål	Eleven har viden om, at der kan være fordele og ulemper ved forskellige idéer.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven kan formulere sig om fordele og ulemper.2. Eleven beskriver fordele og ulemper i forhold til konkrete eksempler.3. Eleven afvejer fordele og ulemper og formulerer sig om mulige konsekvenser.

Kapitel 14: Regler

Læringsmål	Eleven har viden om, at regler ofte tager udgangspunkt i fællesskabet.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven beskriver forskellige regler og fordele ved dem.2. Eleven redegør for mulige konsekvenser, når regler ikke overholdes.3. Eleven erfarer, at regler kan være vigtige for fællesskabet.

Kapitel 15: At lytte opmærksomt

Læringsmål	Eleverne har viden om betydningen af at kunne lytte opmærksomt.
Tegn på læring	<ol style="list-style-type: none">1. Eleven beskriver betydningen af at kunne lytte opmærksomt.2. Eleven lytter opmærksomt.3. Eleven reflekterer over og formulerer sig om betydningen af at kunne lytte opmærksomt.

Kapitel 16: Afslutning af Perspekt 2.0, modul I

Kapitlet fungerer som en opsamling på arbejdet med Perspekt 2.0 modul I, og der er derfor ikke formuleret læringsmål for arbejdet i dette kapitel.

Forskellighed I

Introduktion til underviseren	17
Forskelligt udseende	18
Vi er forskellige	19
Hvem tænker jeg på?	19
Opsamling	21

Introduktion til underviseren

I dette kapitel vil eleverne via forskellige praktiske øvelser opleve, at mennesker er forskellige, og at disse forskelligheder ikke kun gælder det ydre. Det er centralt at forstå i denne sammenhæng, at indbyrdes forskellighed også kan gælde det, vi kan lide, er bange for, vores familiebaggrund, interesser osv.

Forståelsen af menneskers forskelligheder i tanker og følelser er grundlæggende for det videre arbejde med undervisningsmaterialet. Arbejdet med forskellighed fortsættes derfor i kapitel 2. I både kapitel 1 og kapitel 2 henledes elevernes opmærksomhed gennem forskellige øvelser således på, at der på mange områder er forskelle mellem dem selv og andre mennesker.

Fokuspunkter:

- Eleverne reflekterer over, at alle mennesker ser forskellige ud
- Eleverne reflekterer over, at vi ikke kun er forskellige i udseende
- Eleverne leger en leg som har forskellighed som tema

Forberedelser: Forberede illustrationer til kapitel 1.

1.1 Forskelligt udseende

Klassesamtale + tælleøvelse

Start med at fortælle en lille historie. Du kan bruge nedenstående historie eller en, du selv finder på eller har oplevet. Meningen er blot at rette elevernes opmærksomhed mod dagens tema via en oplevelse, du fortæller om.

Ved I, hvad jeg så i går? Jeg fandt et billede af mig selv, fra dengang jeg kun var 1 år gammel. Det er taget hjemme i mine forældres stue, og min bedstefar sidder ved siden af mig på gulvet. Selv om jeg er et lille barn på billedet, og min bedstefar er mindst 60 år gammel, så ligner vi hinanden på en prik! Det er da mærkeligt, at sådan et lille barn kan ligne sådan en gammel mand ...

Tal med eleverne om fænomenet 'at ligne nogen' i udseende. Spørg klassen, om de kan komme med eksempler på nogen, f.eks. deres søskende, forældre, som de ligner/ikke ligner, eller som ligner/ikke ligner hinanden i udseende.

Vis nu eleverne **illustration 1.1** og tal med dem om, at de to personer slet ikke ligner hinanden, og om, hvordan de er forskellige – både i udseende, alder, påklædning osv.

Vis dernæst eleverne **illustration 1.2** (klassefoto) og fortæl dem, at billedet forestiller en klasse. Eleverne på billedet bor alle sammen i Danmark og er alle sammen cirka 7 år gamle. Alligevel ser de meget forskellige ud. Stil eleverne følgende spørgsmål og skriv eventuelt svarene på tavlen:

- Hvor mange drenge er der?
- Hvor mange piger er der?
- Hvor mange voksne er der?
- Hvor mange har hårbånd/T-shirt/lange ærmer ... på?
- Hvor mange har briller?
- Hvor mange har langt hår?
- Hvor mange har noget hvidt (brunt, blå) tøj på?
- Hvor mange har lyst hår?
- Hvor mange har mørkt hår?

Relatér til jeres egen klasse og stil de samme spørgsmål som ovenfor om klassen. Notér eventuelt på tavlen ved siden af notaterne fra før, sammenlign og konkluder med eleverne, at der er forskel på udseendet i de to klasser.

1.2 Vi er forskellige

Tælleøvelse

Fortæl eleverne, at I nu skal lave en tælleøvelse, hvor I tæller alle mulige ting ved hinanden. Vis **illustration 1.3** og spørg eleverne, hvad de tror, tegningerne forestiller.

Start derefter med den første tegning og sig til klassen:

Alle dem, der mangler en tand, rækker fingeren i vejret.

Tæl og notér på et stykke papir (eller på en ekstra tavle eller flipover, hvis I har en sådan), hvor mange, der rakte hånden op.

Fortsæt "Alle dem, der ..." til alle ni felter er talt op.

Spørg nu eleverne, om de tror, der ville stå nøjagtig de samme tal, hvis I lavede samme øvelse i parallelklassen. Fortæl dem, at du faktisk har spurgt X (navn på underviser i parallelklassen eller klassen over eller under, hvis der ikke er en parallelklasse) om de samme ting, og at de nu skal se, hvordan det så ud, da I talte op i parallelklassen (gæt dig eventuelt frem).

Læs tallene op for eleverne, så de opdager, at der er forskel på optællingen i de to klasser. Snak efterfølgende med eleverne om, at selv om de alle sammen går i 0., 1., 2. eller 3. klasse, næsten er lige gamle og bor i samme land, så er de forskellige – ikke bare i udseende, men også på en masse andre områder.

Brug desuden et par af eksemplerne eller tegningerne fra **illustration 1.3** til at tale med eleverne om, at den ene kategori ikke er mere værd eller mere rigtig end den anden. Den, der har hund, er eksempelvis ikke mere værd eller mere rigtig end den, der ikke har (heller ikke selv om flertallet har hund), har man små brødre, er man ikke mere rigtig eller mere værd end dem, der ikke har osv.

1.3 Hvem tænker jeg på?

Klasseleg

Fortæl eleverne, at I nu skal lege en leg, hvor det gælder om at være hurtig til at finde en bestemt person i klassen. Udvælg to elever, som kommer op til dig – de skal være detektiver. Gå nu rundt i klassen og kig indgående på resten af eleverne, mens du noterer dig (eventuelt i bogstavelig forstand) hårfarve, påklædning, briller eller andet ved deres udseende, som kan være med til at beskrive dem.

Gå tilbage til de to elever ved tavlen og forklar dem, at du om lidt vil beskrive en person i klassen,

og at de skal skynde sig ned og stå ved vedkommendes bord, lige så snart de har fundet ud af, hvem du tænker på.

Sig nu f.eks.: "Jeg tænker på en person med mørkt hår, blå og rød bluse og hvide tennisko." Den af de to detektiver, som kommer først ned til den elev, du beskrev, har vundet, og begge elever sætter sig nu igen på deres pladser.

Fortsæt med to nye "detektiver", indtil der er gået cirka 10 minutter.

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.
Mennesker er forskellige på mange måder, f.eks.:

- Udseende
- Interesser
- Tanker
- Andre ting (eleverne giver eksempler)

Forskellighed II

Introduktion til underviseren

23

Hvad tænker du?

24

Jeg er ligesom dig... og dig og dig!

26

Opsamling

27

Introduktion til underviseren

Kapitlet bygger videre på tankerne bag kapitel 1. Når vi skal forstå andre mennesker, er det afgørende at kunne sætte sig ind i, at andre kan føle, forstå, tænke og handle anderledes, end vi selv gør eller ville gøre. I dette kapitel skabes dog også fokus på, at vi netop i kraft af vores forskellighed har noget til fælles med flere forskellige.

Fokuspunkter:

- Eleverne oplever, at det samme indtryk afstedkommer forskellige tanker hos forskellige mennesker
- Eleverne oplever, at de – på grund af forskellighed – tilhører mange forskellige fællesskaber/grupper

Forberedelser: Forberede illustrationer til kapitel 2 og medbringe et stykke musik, som skal spilles i forbindelse med øvelse 2.1.

2.1 Hvad tænker du?

Klassesamtale

Fortæl eleverne, at de nu skal høre en meget kort historie. Når de har hørt den, vil du spørge dem, hvad de tror, der sker. Du ved godt, at de alle sammen gerne vil sige noget, men første gang spørger du kun fem personer.

Lov dem, at de alle sammen nok skal komme til orde.

Fortæl følgende:

Det er en mørk vintereftermiddag. Du sidder i sofaen og ser en uhyggelig film i fjernsynet. Der er ingen andre hjemme. Alle vinduer og døre er låst. Pludselig hører du en lyd ude fra køkkenet. Det er ikke en høj lyd – bare et dæmpet ”dunk”.

Spørg på skift fem elever, hvad de tror, det er. Henled klassens opmærksomhed på, at selv om de hører den samme historie, så får de fem adspurgte elever forskellige tanker. Supplér gerne med, hvad du selv tror, det er.

Fortæl eventuelt, hvad du selv tænkte på, for at øge spændvidden i eksemplerne. Hvis eleverne har en tendens til blot at gentage hinanden, må du gerne spørge i klassen, om der var nogen, der kom til at tænke på noget andet end de andre, da de hørte lyden.

Vis eleverne **Illustration 2.1** (pige på skateboard)

Spørg på skift fem andre elever, hvad de tror, der er sket eller sker. Supplér gerne med egne tanker. Henled klassens opmærksomhed på, at selv om de ser det samme billede, så får de fem adspurgte elever forskellige tanker.

Vis eleverne **illustration 2.2** (abstrakt tegning)

Spørg på skift fem andre elever, hvad de tror, det forestiller. Supplér gerne med egne tanker. Henled igen klassens opmærksomhed på, at selv om de ser på den samme tegning, så får de fem adspurgte elever forskellige tanker.

Afspil nu et stykke musik (medbring selv CD eller find musikkлип på YouTube el. lign.)

Spørg fem andre elever, hvad de kommer til at tænke på, når de hører musikken. Supplér gerne med egne tanker. Henled klassens opmærksomhed på, at selv om de hører det samme stykke musik, så får de fem adspurgte elever forskellige tanker.

Fortæl eleverne, at du nu vil sige forskellige ord. Ved hvert ord vil du spørge nogle af dem, om hvad de kom til at tænke på, da du sagde ordet.

Sig ordet **legetøj**

og vent cirka fem sekunder, før du spørger tre forskellige elever, hvad de kom til at tænke på. Pointér efterfølgende for eleverne, at det samme ord medførte forskellige tanker hos forskellige elever. Gentag med andre ord, så flere elever får mulighed for at fortælle, hvad de kom til at tænke på.

Brug ordene

farligt dyr

aftensmad

solskin

Pointér hver gang, at samme ord får eleverne til at tænke på noget forskelligt!

Konkludér på øvelsen sammen med eleverne ved at spørge:

Vil det sige, at selv om vi ser det samme eller hører nøjagtig det samme, så er det slet ikke sikkert, at vi tænker de samme tanker?

Fortæl dem, at I nu skal op at stå.

2.2 Jeg er ligesom dig... og dig og dig!

Grupperingsøvelse

Find to forskellige steder i klasselokalet, som er nemme for eleverne at identificere og gå hen til, f.eks. "ved døren" og "ved vinduet". Hæng eventuelt en seddel op ved hvert sted, så det bliver tydeligt for børnene.

Bed eleverne rejse sig og stille sig i en stor gruppe midt på gulvet foran tavlen.

Fortæl dem, at de nu får to muligheder, og at de skal stille sig der, hvor de selv synes, de passer bedst. Start med "dreng/pige"

Sig:
Alle dem, der, går over til døren (eller et andet sted du har defineret)
Alle dem, der, går over til vinduet (eller et andet sted du har defineret)

Bed dem lægge mærke til, hvem de står sammen med. Bed derefter eleverne om at gå tilbage i en samlet gruppe foran tavlen. Introducér nu en ny kategori, f.eks. "kan lide broccoli/kan ikke lide broccoli", og bed eleverne gruppere sig efter samme princip som før. Bed dem lægge mærke til, hvem de står sammen med, og kald dem derefter tilbage til midtergruppen. Spørg dem nu, om de to grupper, de stod i, var ens.

Vælg eller lav selv andre eksempler, der passer på klassen, og som sikrer, at alle ikke går til samme side hver gang. Spørg efter hver gang eleverne, om de stod sammen med nøjagtig de samme klassekammerater, som de andre gange.

Eksempler på kategorier:

- Er en pige/en dreng
- Kan/kan ikke lide broccoli
- Går/går ikke til fodbold/spejder/gymnastik/trampolin osv.
- Ser/ser ikke Disney Sjov (eller et andet program)
- Kører/kører ikke på cykel hver dag
- Spiser/spiser ikke meget slik

Spørg eventuelt enkeltelever:
Stod du sammen med de samme hver gang?

Det vigtigste er ikke, at de præcist kan huske, hvem de stod sammen med, men at de har lagt mærke til, at de ikke hele tiden står sammen med de samme.

Konkludér med klassen, at de forskellige overskrifter gav forskellige grupper. Snak med dem om, at nogle gange har vi noget til fælles med nogen, og andre gange har vi noget til fælles med nogle andre – fordi vi er forskellige.

Har du en klasse eller enkeltelever i klassen, der ikke kan overskue eller administrere aktivitetsniveauet i øvelsen, kan du lade eleverne sidde på deres pladser. Bed i stedet eleverne markere ved håndsoprækning, hvilken gruppering de tilhører – og giv tid til, at de registrerer det ved selvsyn.

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag. Repetér med dem, på hvilke områder vi mennesker kan være forskellige, ved at referere til kapitlets øvelser:

- Vi tænker forskelligt
- Alle har noget til fælles med mange forskellige

Alle kan noget – ingen kan alt

Introduktion til underviseren	29
Hvad kan man være god til?	30
Alle kan noget – ingen kan alt	30
Vi er forskellige – og har brug for noget forskelligt	31
Giv et compliment	32
Opsamling	33

Introduktion til underviseren

I dette kapitel skal eleverne opnå en forståelse af, at alle kan noget, men ingen kan alt. Kapitlet bygger videre på de to foregående kapitler om forskellighed. Også her er pointen, at mennesker er forskellige, har forskellige forudsætninger og dermed kan være gode til noget forskelligt.

Gennem en konkret øvelse oplever den enkelte elev, hvordan det er henholdsvis at give og at modtage komplimenter. I øvelsen lægges vægt på, at det, der anerkendes, er forbundet med hvordan vedkommen- de opfører sig over for sine kammerater. Det kan dog synes abstrakt for nogle elever, hvorfor der også er medtaget udsagn, hvor det er meget konkrete egenskaber eller færdigheder, der anerkendes. Pointen i op- gaven er dog, at giveren særligt udvælger et udsagn han eller hun kan stå inde for at give til modtageren.

Fokuspunkter:

- Eleverne tænker over, hvad man kan være god til
- Eleverne gøres opmærksomme på, at alle er gode til noget, men at ingen er gode til alt
- Eleverne reflekterer over, at vi har forskellige behov
- Eleverne øver sig i at rose andre

Forberedelser: Forberede illustrationer til kapitel 3. Print 3 stk **arbejdsark 3.2** til øvelsen "Giv et kompli- ment", og klip alle komplimenterne ud enkeltvis.

3.1 Hvad kan man være god til?

Brainstorm

Ofte roser man andre for noget, de er gode til. Eller for noget godt de gør, som har betydning for andre. Bed eleverne foreslå nogle ting, som man kan være god til. Forklar dem, at det skal være ting, man kan rose hinanden for – altså ting, færdigheder eller handlinger, som kan afslutte sætningen:

Du er god til (at)...

Skriv eventuelt sætningerne på tavlen. Notér elevernes forslag på tavlen og sørg for en vis variation, så ikke alle udsagn eksempelvis handler om sport.

Forslag til inspiration: binde snøreband, løbe stærkt, klatre, gå på række, når vi er på tur, spille fodbold, cykle hurtigt, vente på tur, danse, tegne, skrive, regne osv.

Tal med klassen om, at der er rigtig mange ting, man kan være god til.

3.2 Alle kan noget – ingen kan alt

Klasseøvelse

Skriv følgende færdigheder på tavlen:

Hoppe på et ben
Få andre til at grine
Tælle til 50
Sige 25 ord på kinesisk
Skrive dit navn
Stå på rulleskøjter
Finde på en god leg

Tilføj eventuelt andre færdigheder, så du er sikker på, at alle elever oplever, at de er gode til nogle af dem.

Bed nu eleverne i klassen rejse sig, hvis de kan svare ja til det spørgsmål, du efterfølgende stiller. Begynd med at spørge: "**Kan du hoppe på et ben?**". Lad eleverne rejse sig og tæl hvor mange, der står op. Skriv tallet ud for udsagnet på tavlen. Bed eleverne sætte sig igen og fortsæt med resten af eksemplerne fra listen.

Spørg efterfølgende enkeltelever, om de stod op hver gang, og hvor de eventuelt ikke stod op. Gennemgå tallene og tal med klassen om, at alle har et eller andet, de kan – måske er de endda gode til det – men at ingen kan alt eller er gode til alt.

3.3 Vi er forskellige – og har brug for noget forskelligt

Billedsamtale

Vis eleverne **illustration 3.1**. Brug billedet som udgangspunkt for en samtale om forskellighed og forskellige behov. Lad eleverne komme med bud på, hvad billedet forestiller, og hvad udfordringerne kan være.

Drej gerne samtalen ind på forhold i klassen, hvor det også kan være hensigtsmæssigt at gøre forskel. Brug eventuelt et eksempel med, at alle elever kan få tre minutters hjælp i en lektion, hvis tiden skal fordeles ligeligt, men at der måske sidder nogle elever, som ikke har brug for de tre minutters hjælp, mens andre har brug for mere end tre minutter. Lad det stå helt tydeligt for eleverne, at begge dele er fint. Og at selv om det i et fag eller i en sammenhæng gør sig gældende på én måde, er det ikke sikkert, at det er på samme måde i alle sammenhænge. Vi har alle forskellige styrker. Tal med eleverne om vigtigheden af, at alle rummes og respekteres for det, de er.

3.4 Giv et kompliment

Klasseøvelse

Denne øvelse handler om at bemærke og anerkende hinanden. Du har på forhånd kopieret **arbejdsark 3.2** i tre eksemplarer, så der er overskud af udsagn i forhold til antal elever i din klasse. Udsagnene skal ligge enkeltvis, og der vil være flere af det samme udsagn.

Bed eleverne sætte sig i en cirkel på gulvet sammen med dig. Inde i midten af cirklen ligger alle udsagnene. Du har en blyant med.

Du udvælger den elev, der skal være den første til at give et udsagn, samt den elev, der skal være den første til at modtage et udsagn. Den første giver vælger et udsagn, som passer på en anden elev, som du på forhånd fortalt, hvem er (det kan være sidemakkeren eller en anden afhængigt af, hvad du vurderer). På den måde sikres det, at alle elever får et udsagn. Giveren skal vælge et udsagn som han/hun synes passer til modtageren. Når eleven har valgt et udsagn skrives modtagerens og giverens navn på sedlen (Til__ Fra__). Modtageren får sedlen med hjem.

De fleste udsagn handler om at rose for noget, der har betydning for den, der giver sedlen. Der er dog også medtaget udsagn, hvor det er egenskaber/færdigheder hos modtageren, man roser. Tal efterfølgende med eleverne om, hvordan det er at give ros og hvordan det er at modtage ros.

PERSPEKT 2.0 IARBÆJDSARK 3.2

dcum
dansk
center for
undervisningsmidte

Du er en god ven	Du er god at lege med	Du er god til at trøste
Du er god til at hjælpe	Du er god til at sige fra på en ordentlig måde	Du er god at sidde sammen med
Du er sjov at lege med	Du er god til at overholde regler	Du er god til at lytte
Du er god til at finde på sjove lege	Du er en god klassekammerat	Du er god til at holde på hemmeligheder
Du er god til at tage dig af andre	Du er god til at sige undskyld	Du er god til at løbe hurtigt
Du er god til at skrive pænt	Du er god til at tegne	Du er god til fodbold
Du er modig	Du er klog	Du er _____

Opsamling

- Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag. Repetér med dem, på hvilke områder vi mennesker kan være forskellige, ved at referere til kapitlets øvelser:
- Hvad man kan være god til
 - Alle er gode til noget – og ingen er gode til alt
 - Vi er forskellige og har forskellige behov
 - Hvordan det er at give og modtage ros

Følelser

Introduktion til underviseren	35
Følelser har en lyd	36
Kroppens reaktioner	37
Drengen med slikket	38
Opsamling	39

Introduktion til underviseren

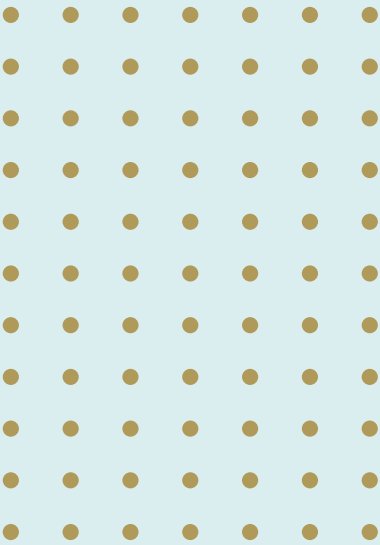
I dette kapitel skal eleverne arbejde med følelser. For at gøre emnet mere konkret laves der i introduktionsøvelsen en kobling mellem en følelse og en lyd. Med den efterfølgende øvelse skærpes elevernes opmærksomhed på, at følelser kan mærkes i kroppen. Det er fint for eleverne at få skabt en bevidsthed omkring dette, hvis den ikke allerede er til stede.

I konfliktsituationer eller situationer, der kommer ud af kontrol, er det ofte følelserne, der taler. Hvis eleverne får skabt en bevidsthed omkring, hvordan de mærker følelser i deres krop, kan de på sigt bruge det aktivt og nå at vurdere, om de er i færd med at reagere/handle hensigtsmæssigt.

Fokuspunkter:

- Eleverne introduceres til, at følelser har en lyd
- Eleverne reflekterer over, at bestemte følelser afstedkommer bestemte fysiske reaktioner, fra et personligt perspektiv
- Eleverne reflekterer igen over, at bestemte følelser afstedkommer bestemte reaktioner, men denne gang fra et tredje-persons perspektiv

Forberedelser: Forberede illustrationer til kapitel 4.

4.1 Følelser har en lyd

Billedøvelse

Fortæl eleverne, at I i dag skal tale om følelser.

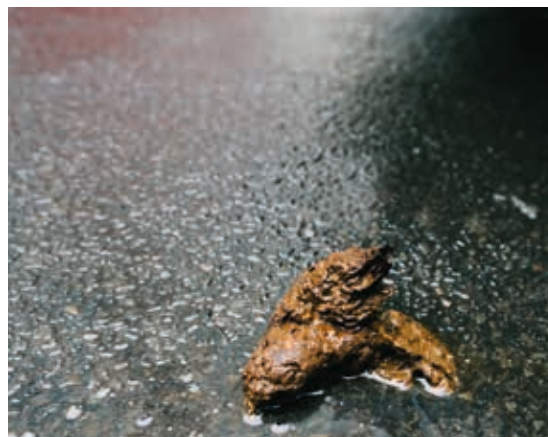
Tag en kort snak med klassen om følelser – spørg dem, hvad følelser er, og lad dem komme med bud på forskellige følelser (glæde, vrede, angst osv.).

Fortæl eleverne, at I nu skal lave lyde til nogle billeder, du viser dem. Når du viser dem billederne, skal de lave en lyd, der passer til den følelse, de får, når de ser billedet. De skal ikke sige en masse ord – bare lave lyde.

Anvend **illustration 4.1, 4.2 og 4.3**.

Vis et billede af gangen og lad eleverne lave den lyd, der passer til den følelse, de får (bvadr, uhm, ååååh nej, jubiiiiii, eiihhh, øvhhhh, ja-aaaahhhh osv.). Spørg eleverne hvad lyden betyder, og lad et par elever svare højt i klassen.

Afslut øvelsen med at fortælle, at den lyd, de laver, viser en følelse.

4.2 Kroppens reaktioner

Klasseøvelse

Spørg eleverne:

Hvad kan gøre dig rigtig glad?

Lad forskellige elever komme med bud på, hvad der medfører glæde, og udvælg et par af deres eksempler.

Spørg derefter:

Hvordan føles det i kroppen, når ...

Eventuelt må du komme med forslag: det kilder i maven, jeg smiler, jeg griner, jeg tager armene op i vejret, jeg ranker ryggen, jeg breder armene ud – klapper måske ...

Spørg rundt i klassen, om de andre er enige, har andre forslag, kan uddybe ...

Spørg derefter klassen:

Hvad kan gøre dig rigtig ked af det?

Lad forskellige elever komme med bud på, hvad der kan gøre dem kede af det, og udvælg et par af deres eksempler.

Spørg derefter:

Hvordan føles det i kroppen, når du ...

Eventuelt må du komme med forslag: øjnene bliver våde, der kommer måske tårer, halsen snører sig sammen, jeg bøjer måske hovedet og kigger ned, ansigtet forvrænges, mundvigen vender nedad, jeg gemmer måske ansigtet i hænderne ...

Spørg rundt i klassen, om de andre er enige, har andre forslag eller kan uddybe ...

Pointér afslutningsvist, at alle følelser kan mærkes i kroppen, men at de selvfølgelig mærkes forskelligt.

4.3 Drengen med slikket

Tegneserie

Anvend tegneserien på illustrationerne 4.4, 4.5, 4.6 og 4.7.

Gennemgå tegneserien ved at vise tegningerne på illustration 4.4 og 4.5 (en tegning ad gangen) og bed en af eleverne beskrive tegningen.

Vis illustration 4.6 og spørg eleverne, hvad de tror, drengen føler, da han opdager, at slikket er væk. Bed dem efterfølgende demonstrere følelsen med en lyd.

Spørg derefter eleverne, hvad de tror, pigen føler, da hun ser drengens slik, da hun tager slikket og da hun ser at drengen har opdaget det. Bed dem efterfølgende demonstrere følelsen med en lyd.

Vis dem hele tegneserien samlet (illustration 4.7). Sig til dem, at de skal forestille sig, at der er et fjerde billede. Hvad tror de, at drengen gør på det fjerde billede (slår, skælder ud, græder, brokker sig, går sin vej, skubber, spørger, om hun har taget hans slik osv.)?

Hvordan kan drengen mærke ovennævnte forskellige reaktioner – i kroppen?

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.

- Følelser har lyd
- Følelser kan mærkes i kroppen

Kropssprog

Introduktion til underviseren	41
Hvad er kropssprog?	42
Aflæsning af kropssprog	43
Hvad fortæller kroppen?	44
Opsamling	45

Introduktion til underviseren

Emnet i dette kapitel er kropssprog. Der arbejdes mod en opmærksomhed på kropssprog som en væsentlig del af kommunikation. Eleverne skal i dette kapitel både aflæse og bruge kropssprog og ad den vej opleve, at følelser er centrale for kroppens signaler. Gennem øvelserne oplever eleverne en værdi i at kunne opfange og aflæse de signaler, som andre mennesker sender. I arbejdet med kapitlets øvelser kommer eleverne også til at fokusere på de indtryk de selv – måske ubevidst – sender til de mennesker, de er sammen med i forskellige sociale situationer.

Fokuspunkter:

- Eleverne introduceres til kropssprog, og vurderer kropssprogets betydning i forhold til det talte sprog
- Eleverne forsøger via billedmateriale at aflæse ansigtsudtryk og kropssprog hos fremmede
- Eleverne oplever, at kropssprog ikke kun handler om ansigtsmimik

Forberedelser: Forberede illustrationer til kapitel 5.

5.1 Hvad er kropssprog?

Klassesamtale

Indled med at spørge eleverne, hvad kropssprog er.

Fortæl derefter, at ikke kun mennesker, men også dyr benytter sig af kropssprog. Måske har nogle elever kæledyr, f.eks. en kat eller en hund, eller de har set dyreprogrammer i fjernsynet. Spørg eleverne, hvordan dyr ser ud, når de er vrede (viser tænder, kradser, snerrer, rejser børster, puster sig op ...). Spørg dem nu, hvordan dyr ser ud, når de er i godt humør (logrer, ruller sig rundt, spinder ...) eller er flove (lusker hen i et hjørne, sænker blikket ...).

Fortæl dem, at du engang har set to fugle, der stod og kiggede på hinanden. Du kunne se, at de var lige ved at blive uvenner og måske komme op at slås – spørg eleverne, hvordan de tror, du kunne se det? Fortæl dem, at det var fordi begge fugle pustede sig op for at komme til at se større og mere farlige ud, så den anden fugl ville blive bange og flyve sin vej.

Når du har beskrevet fuglenes adfærd fortæller du dem, at kropssproget gør, at man ved hvordan dyret har det. Du kan eventuelt bruge nedenstående formulering:

KROPSSPROG	REPLIK
Du smiler bredt, rækker begge arme i vejret og hopper på stedet. Stemme: glad	Jeg er bare så ked af det i dag
Du ser trist ud, snøfter, skuldrene hænger. Stemme: lavmælt	Jeg er i supergodt humør i dag
Lægger hovedet på skrå, smiler lidt, rækker håndfladerne frem. Stemme: mild	Jeg synes du er dum
Sætter hænderne i siden, synker brynene, stikker ansigtet lidt frem Stemme: vred	Hvor er det dejligt at se dig

Er det ikke godt, at vi kan se på dyrene, hvordan de har det, eller hvad de vil? F.eks. kan vi godt se på en hund, om den er vred – hvorfor er det godt? Hvorfor er det godt, at vi kan se på en kat, om den er sulten?

Hvis man vil behandle sine dyr ordentligt eller undgå konflikter med dem, er det nødvendigt at kunne aflæse dyrets kropssprog (sulten, trængende, vred osv.).

Det samme gælder for spædbørn, som heller ikke har andre måder at kommunikere på end kropssprog og lyde. Nogle elever kender måske til dette fra deres mindre søskende og ved måske, hvad de udtrykker. Bed eleverne komme med eksempler på kropssprog, de har lagt mærke til hos små børn (f.eks. pege = jeg vil have, klappe = jeg er glad, hånden op til munden = jeg er sulten osv.).

Lav nu en kort øvelse med eleverne, hvor du fire gange med dit kropssprog signalerer en følelse, mens du med dit talesprog signalerer det stik modsatte. Brug eksemplerne i skemaet nedenfor. Spørg eleverne efter hver ”opvisning”, om de tror på det, du siger, eller på det, du gør.

Tal med eleverne om, at vi, hvis vi vil vide, hvad andre mennesker tænker og føler, ikke kun skal lægge mærke til, hvad de siger. Det er rigtig vigtigt også at holde øje med kropssproget.

5.2 Aflæsning af kropssprog

Billedøvelse

Sig til eleverne, at de nu skal prøve at læse kropssproget på nogle personer, som de ikke kender.

Vis eleverne billedet på illustration 5.1. Spørg eleverne, om de kender personen på billedet. Spørg dem, hvad han siger med sit kropssprog, og hvad de tror, han føler.

Vis derefter billedet på illustration 5.2 og gentag spørgsmålene.

Vis derefter illustration 5.3, hvor man ser, hvilken situation personerne befinder sig i. Spørg igen, hvad personerne føler.

5.3 Hvad fortæller kroppen?

Klasseøvelse

Sig til eleverne, at de nu skal prøve at "tale kropssprog". Del dem i tre grupper og forklar dem, at hver gruppe på skift skal vise noget for de andre to grupper.

Vælg en gruppe og stil dem med ansigterne vendt mod de andre to grupper. Forklar klassen, at du om lidt fortæller den valgte gruppe, hvad de skal vise de andre, og at de kun må bruge ansigtet til at vise det.

De må ikke lave lyde eller røre en eneste muskel i hele kroppen – bortset fra ansigtet! Fortæl dem eventuelt, at de skal lege, at deres ansigt er lavet af modellervoks.

De andre skal forsøge at gætte, hvilken følelse gruppen viser.

Hvisk nu følgende fire sætninger til gruppens medlemmer og lad dem vise følelserne med ansigtsmimik til de andre grupper. Spørg tilskuerne, om de kan gætte, hvad gruppen viser:

1. **Jeg er sur**
2. **Jeg er ked af det**
3. **Jeg er glad**
4. **Jeg er bange**

Nu er det næste gruppes tur. Øvelsen gentages med fire nye udsagn, men denne gang skal de

andre ikke gætte – blot kigge på. Gruppen må bruge både ansigtsmimik, hænder og arme til at demonstrere udsagnet, men ingen ord eller lyde. Sig nedenstående sætninger højt en for en og lad gruppen demonstrere dem med kropssproget. Kommentér, ros og hjælp deltagerne.

1. **Skynd dig at komme herover!**
2. **Hjælp – der er en bi i mit hår!**
3. **Hvor er min blyant?**
4. **Nej, en lækker kage, der står der!**

Til sidst gentages øvelsen med tredje gruppe og fire nye udsagn. Denne gang må de bruge hele kroppen – stadig uden ord, men gerne med lyde.

1. **Adr! Min cola smager som tis!**
2. **Kom herhen, lille hund.**
3. **Jeg har lige vundet en tur i BonBon-Land!**
4. **Åh nej, der er kommet vand ind i mine gummistøvler!**

Konkludér med eleverne, at kropssprog ikke kun ses i ansigtet, men på hele kroppen.

I øvelsen er det mest optimalt at lade alle elever forsøge sig på skift, men lader det sig ikke gøre, kan du enten lade udvalgte elever demonstrere for resten af klassen, eller selv demonstrere følelserne/udsagnene for klassen.

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.

- Kropssprog betyder at man viser med kroppen hvordan man har det
- Både dyr og mennesker bruger kropssprog
- Det er ikke kun ansigtet som viser hvordan en person har det, men hele kroppen

At forstå andres følelser

Introduktion til underviseren	47
En historie om at tabe	48
Kagetyven	49
Når man ikke kan se eller høre hinanden	51
Opsamling	51

Introduktion til underviseren

Arbejdet med de første kapitler har lagt op til en begyndende bevidsthed hos eleverne om, hvad følelser er, og hvordan de kommer til udtryk. Eleverne har eksempelvis oplevet, hvordan de samme input (billeder, udsagn osv.) bliver opfattet forskelligt fra menneske til menneske og dermed fremkalder vidt forskellige tanker og følelser. Forståelsen af, at andre mennesker ikke nødvendigvis tænker og føler det samme, som man selv gør, er grundlæggende for elevernes evne til at kunne leve sig ind i hinandens følelser og tanker – og dermed også en forudsætning for bedre at kunne forstå andres grænser, behov og reaktioner.

Opmærksomhed på andre menneskers behov er ligeledes en af grundpillerne i empati. I dette kapitel bygges der videre på disse grundpiller ved at skærpe elevernes opmærksomhed på de fysiske tegn og signaler hos andre mennesker, som kan indikere, hvordan de har det. Dette illustreres blandt andet gennem rollespil, som eleverne introduceres til i dette kapitel.

Fokuspunkter:

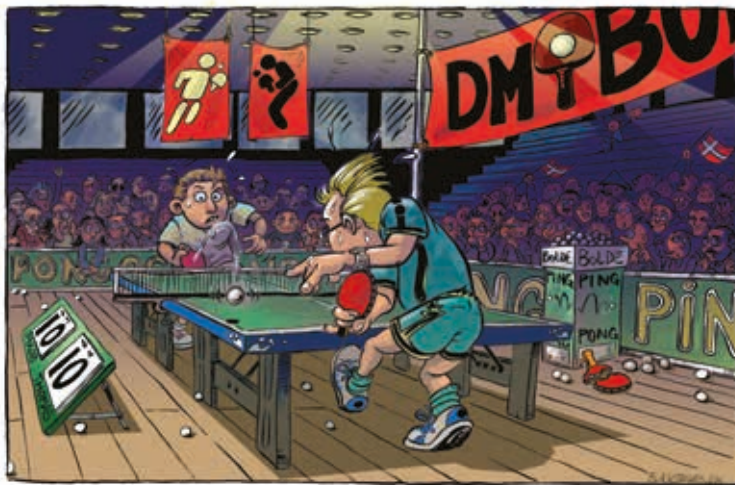
- Eleverne forsøger via en historie at forestille sig, hvordan andre har det
- Eleverne prøver via rollespil at leve sig ind i andres følelser
- Eleverne reflekterer over hvordan ansigtsløs kommunikation kan gøre det svært at forstå andres følelser

Forberedelser: Forberede illustrationer til kapitel 6.

6.1 En historie om at tabe

Historie

Eleverne skal nu prøve at gætte, hvordan personerne i en fortælling har det. Vis **illustration 6.1** og læs nedenstående historie op.

Thomas spiller bordtennis

Nu skal I høre en historie om en dreng, Thomas, der er helt vild med bordtennis. Han er rigtig dygtig til det, og han træner to timer hver dag henne i bordtennisklubben. I dag er der Danmarksmeesterskab i bordtennis i København, hvor de 10 bedste bordtennisspillere i Danmark skal spille mod hinanden – og Thomas er en af dem.

Han har vundet alle sine kampe og skal nu spille den allervigtigste kamp – finalekampen.

Hele hans familie, alle børnene i hans klasse og hans kammerater fra bordtennisklubben håber, at han vinder Danmarksmesterskabet og bliver den bedste i Danmark. De er kommet til København for at se kampen og sidder nu alle sammen på tilskuerpladserne sammen med en masse andre mennesker og råber "Tho-mas, Tho-mas, Tho-mas" og klapper i takt, da Thomas kommer ind i hallen.

Han skal spille mod en dreng, der hedder William, som også har vundet alle sine kampe. Thomas er nervøs, for han har set, at William er smadderdygtig til bordtennis, så han sveder og ryster en smule på hænderne.

Dommeren fløjter, der bliver helt stille i hallen, og

kampen begynder. Thomas og William er næsten lige dygtige, og de kæmper begge to for at vinde. I lang tid står det lige, men i sidste øjeblik vinder William, da Thomas skyder bolden langt ud over bordtennisbordet. William jubler og hopper rundt på banen med armene i vejret. Publikum jubler også og pifter og råber "Wil-li-am, Wil-li-am, Wil-li-am," mens de klapper i takt."

Spørg eleverne, hvordan de tror, Thomas har det, mens han står og ser William juble og hører publikum klappe ad en anden end ham selv.

- Hvad tænker han?
- Hvad føler han? (Hvor i kroppen kan det mærkes + eventuelt en lyd)
- Hvordan ser han ud? (Kropssprog, ansigtsmimik)

Spørg dem, om de kender følelsen af at tabe i noget, de "rigtig" gerne ville vinde – eller om de har oplevet, at nogen andre tabte? Hvordan havde de de? Supplér gerne med egne eksempler. Opfind eventuelt en situation og fortæl eleverne om den.

Tal eventuelt også med dem om, hvordan William har det, og efterlys elevernes egne eksempler på situationer, hvor de selv har vundet over nogen eller har set andre, der vandt.

6.2 Kagetyven

Rollespil

I denne øvelse skal eleverne for første gang spille rollespil. Der er her tale om et meget kort rollespil, hvor du:

- tager to elever med uden for døren (udvælg elever, som du tror, vil kunne magte opgaven) og instruer dem. Hvis du vurderer, at det ikke er realistisk, at få to af eleverne til at lykkes i rollespillet, kan du eventuelt selv spille rollen som moderen.
- lader de to rollespillere komme ind i klasselokalet igen og spille rollespillet, mens de andre kigger på. Rollespillet skal kun tage ca. ét minut.

Rollespil:

Fortæl hele klassen, at de om lidt skal se et lille rollespil, som hedder "Kagetyven". Det handler om en dreng eller pige, der har spist alle de små chokoladekager, som hans eller hendes mor havde bagt til deres gæster. Du skal bruge to personer, der skal spille – **resten skal kigge på og holde rigtig godt øje med, hvordan de to personer har det.**

Vælg nu dine to rollespillere, tag dem med uden for døren og beskriv situationen:

A spiller moderen, og B spiller barnet. B sidder på køkkengulvet og tygger på den sidste af chokoladekagerne fra køleskabet, og nu kommer hans/hendes mor ind i køkkenet og opdager, at han/hun har spist alle kagerne. Hun bliver rigtig sur og skælder B ud. B bliver ked af det.

Husk at fortælle de to rollespillere, at det kun er skuespil, men at de skal vise, hvordan man har det, når man er sur, og hvordan man har det, når man får skældud. Du klapper én gang, når de skal begynde, og to gange, når de skal stoppe. Vurdér selv, om de to elever har behov for yderligere hjælp til at udføre opgaven.

Tag nu de to elever med ind i klassen igen. Fortæl hele klassen historien bag rollespillet en gang til og sig, at I nu skal se, hvad der sker, da moderen opdager, hvad barnet har gjort. Bed klassen lægge mærke til og tænke over, hvordan de to personer – moderen og barnet – har det.

Lad eleverne spille rollespillet i cirka ét minut eller så længe, du synes. Stop det, inden det udvandes eller kører af sporet. Ros de to rollespillere og spørg dem, hvordan det var at spille rollespil. Tal med klassen om, hvordan de to personer havde det, og hvordan tilskuerne kunne se det (tale- og kropssprog, mimik osv.).

Lad nu et andet par spille den samme scene, med de samme instruktioner og den samme efterfølgende refleksion. Tanken er, at eleverne bliver opmærksomme på hvordan følelser vises gennem krop og tale. Du vurderer, om endnu flere elever skal spille rollespillet.

Bred snakken ud og forhør dig hos klassen, om de kender følelsen af at blive skældt ud. Spørg, hvordan det føles, når man bliver skældt ud. Spørg dem også, hvordan (de tror) det føles at være den, der skælder ud. Fortæl eventuelt om egne oplevelser – digt gerne for at illustrere!

6.3 Når man ikke kan se eller høre hinanden

Klassesamtale

Meningen med denne øvelse er at gøre eleverne opmærksomme på de ekstra udfordringer der er når man kommunikerer digitalt.

Tal med eleverne om, at det i rollespillet var vigtigt med både stemmen og kropssproget for at forstå hvordan personer havde det. Spørg dem om de kan komme med eksempler på situationer, hvor man kommunikerer med nogen **uden** at se kropssproget eller hørt stemmen. (Mulige eksempler: Brev, mail, telefonsamtaler, sms etc..)

Spørg eleverne hvad de tror der kan ske, hvis man skriver en masse frem og tilbage med en person uden at kunne se eller høre personen.

- Kan man komme til at tro, at personen er sur uden at han eller hun er det?
- Har de oplevet, at andre har misforstået deres følelser, fordi de ikke kunne se dem eller høre dem?
- Hvad kan man gøre for at undgå at misforstå hinandens følelser, når man ikke kan se eller høre hinanden?

Hvis eleverne ikke har eksempler, de ønsker at dele, fortæller du om en gang du oplevede noget. Det kan f.eks. være en gang du troede en, du fik SMS fra var sur, uden at han/hun var det.

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.

- Hvordan det føles at tabe
- Kan man forstå hvad andre føler ved at se på deres kropssprog?
- Hvordan det føles at få skældud
- At man kan misforstå hinanden hvis man ikke kan se kropssproget eller høre stemmen

Digital kommunikation

Introduktion til underviseren	53
Elevernes digitale liv	54
Om at være en god ven	55
Ansigtsløs kommunikation	56
Find en der...	57
Opsamling	57

Introduktion til underviseren

Mens der i det forrige kapitel var fokus på kropssprogets betydning for forståelse, fokuseres i dette kapitel på digital kommunikation, hvor manglen på kropssprog er noget af det, der kan give udfordringer. For at gøre stoffet relevant og nærværende for aldersgruppen, er det digitale knyttet an til venskaber – noget som giver mulighed for at også de elever, som ikke bruger så meget digital teknologi derhjemme, kan være med.

Fordi der er stor variation mellem indskolingselever, både i forhold til hvad de bruger af digital teknologi, og hvordan de bruger det, er der også stor forskel på de problematikker de møder. Det er derfor vigtigt, at læreren er opmærksom på disse forskelle og tager hensyn til dem i undervisningen. På grund af den store variation i brugen af digital teknologi er kapitlet valgfrit, og kan gennemføres, hvis indholdet er relevant for de elever, man har.

Fokuspunkter:

- Gennem en klassesamtale bliver eleverne bevidste om, hvad de bruger digital teknologi til nu, og de reflekterer over, hvordan de kommer til at bruge det når de bliver ældre
- Eleverne reflekterer over, hvordan man kan være en god ven, når man kommunikerer digitalt
- Gennem konkrete eksempler oplever eleverne hvordan ansigtsløs kommunikation kan være svær at tolke
- Eleverne taler med hinanden om kapitlets to overlappende emner; deres digitale virkelighed og venskaber

Forberedelser: Printe et eksemplar til hver elev af **arbejdsark 7.1** til øvelsen "Find en der...".

7.1 Elevernes digitale liv

Klassesamtale

Indled øvelsen med at fortælle eleverne, at I nu skal tale om deres brug af digital teknologi, altså computere, mobiltelefoner, tablets/ipads etc. Målet med øvelsen er, at du som lærer får et indblik i hvilken digital teknologi, eleverne bruger, og hvordan de bruger det.

Spørg eleverne, **hvad de bruger af teknologi** (f.eks. computer, mobiltelefon, ipad/tablet). Lad dem tænke lidt, og så svarer de løbende, mens du noterer på tavlen.

Spørg derefter eleverne, **hvad de bruger det til**, og notér de svar, der kommer (f.eks. spille spil, skrive, se film, se små sjove klip etc.).

Spørg derefter eleverne, om de tror, at deres måde at bruge digital teknologi **kommer til at ændre sig** i årene, der kommer. Det er ikke sikkert, at alle har tænkt over dette, men mange vil nok være bevidste om, at digital teknologi er noget ældre børn bruger til mange forskellige formål. Skriv det, eleverne siger, sådan at det bliver tydeligt for dem, at digital teknologi kan bruges til meget forskelligt.

7.2 Om at være en god ven

Klassesamtale

Tal videre med eleverne om at være en god ven. Drej efterhånden samtalen ind på, hvordan mange bruger digital teknologi (eller det ord I nu har brugt tidligere) til at være i kontakt med deres venner. Lav en brainstorm på tavlen, hvor eleverne har mulighed for at komme med deres bud på, hvordan man kan bruge eksempelvis computer, tablet/iPad og telefon i aktiviteter sammen med sine venner. Måske skal du sætte dem i gang ved at give eksempler på, at man kan sende billeder og beskeder til hinanden, spille elektroniske spil sammen eller se film sammen.

Skriv i stikord deres bud på tavlen i en kolonne med overskriften `Aktiviteter`, og brug gerne tid på at høre deres eksempler. Her efter kan eleverne, ved at se deres eksempler på tavlen se, at der er mange digitale aktiviteter, man kan lave med sine venner og kammerater. Kig nu sammen på aktivi-

teterne, og spørg eleverne, hvad der gør dem glad ved de enkelte aktiviteter. Flere elever kan byde ind med erfaringer til de forskellige eksempler. Noter begrundelserne i en kolonne ved siden af med overskriften: `Det gør mig glad fordi...`.

Efterfølgende repeterer I, at der er mange måder hvorpå man kan bruge digital teknologi sammen med sine venner, og hvordan det kan gøre en glad.

7.3 Ansigtsløs kommunikation

Klassesamtale

Repetér derefter pointerne om kropssprog fra kapitel 5. Mind eleverne om, at kropssproget gør det, man siger mere tydeligt, og at det kan være svært at forstå en person, hvis han eller hun siger én ting med kroppen og tonefaldet, og en anden ting med ord. Gentag eventuelt eksemplet fra kapitel 5, hvor du demonstrerede dette.

Fortæl eleverne derefter, at fordi man mangler kropssprog og tonefald, når man skriver til hinanden, kan det gøre, at man misforstår, hvad den anden mener.

Fortæl eleverne, at du modtog en besked i går, hvor der stod (skriv sætningen på tavlen):

Hvor er du?

Spørg eleverne, om nogen kan læse, hvad der står, og spørg, om de kan gætte hvilket humør personen, der sendte beskeden, var i. Er det en glad besked eller en sur besked?

Konkludér, at det er noget, vi ikke kan vide, fordi vi ikke kan høre afsenderens tonefald eller se hans eller hendes kropssprog.

Tegn derefter en sur smiley efter sætningen, så der nu står:

Hvor er du? ☹️

Spørg eleverne om, hvad beskeden betyder nu? Kan de forestille sig, hvorfor personen har skrevet den sådan?

Udskift derefter den sure smiley med en, der er glad, så der nu står:

Hvor er du? 😊

Spørg eleverne om, hvad beskeden betyder nu? Kan de forestille sig, hvorfor personen har skrevet den sådan?

Tegn til sidst et hjerte efter spørgsmålet, så der nu står:

Hvor er du? ❤️

Spørg eleverne om, hvad beskeden betyder nu? Kan de forestille sig, hvorfor personen har skrevet den sådan?

Tal med eleverne om, at smileys/emojis er noget vi nogen gange bruger for at gøre det, vi skriver mere tydeligt – det kan nemlig være svært at forstå, hvad andre mener, hvis man kun har ordene at kigge på.

7.4 Find en der...

Aktiv klasseøvelse

I denne øvelse har eleverne mulighed for at tale med forskellige kammerater om leg og gode venner. Spørgsmålene er udformet så nogle af dem har et digitalt indhold, mens andre er mere generelle, fordi formålet er, at alle elever skal have mulighed for at svare bekræftende på spørgsmål – uafhængigt af deres digitale erfaringer.

Giv hver elev et eksemplar af **arbejdsark 7.1** med aktiviteten "Find en der...". Hver elev skriver sit eget navn øverst på papiret. Øvelsen går ud på, at eleverne skal tale med hinanden og finde klassekammerater, der kan svare bekræftende på de forskellige udsagn. Eleverne går rundt mellem hinanden i klasselokalet. Når to elever mødes, kan de stille hinanden et spørgsmål fra arket. Kan den anden elev svare bekræftende på spørgsmålet, skriver han/hun sit eget navn i kolonnen – sin underskrift. For at sikre, at eleverne får talt med så mange som muligt må et navn kun optræde én gang på arket. Du vurderer, om øvelsen skal slutte, når den første elev har fået underskrifter på alle udsagn – eller om det er efter et bestemt tidsrum.

Vis også **arbejdsark 7.1** på tavlen og gennemgå de forskellige udsagn sammen med eleverne. Hvis eleverne ikke kan læse endnu, kan du læse et udsagn op ad gangen, mens eleverne spørger hinanden.

Lav efterfølgende en opsamling på klassen, hvor du eksempelvis spørger: "**Var der nogen, der kunne finde en der...**". Lad forskellige elever svare og spørg evt. ind til den konkrete aktivitet, hos den elev, der nævnes og som har svaret bekræftende på spørgsmålet.

PERSPEKT 2.0 IARBESJDSARK 7.1

Navn: _____

Find en der ...

KAN SPILLE PÅ EN TABLET/HJEMME	
HAR SKREVET EN BESKED TIL EN GOD VEN	
HAR LEGET MED EN VEN	
HAR SPILLET ET SPIL MED EN VEN	
HAR EN TELEFON	
HAR FÅET EN BESKED FRA EN VEN	
HAR VÆRET UVENNER MED EN OG ER BLEVET GODE VENNER IGEN	
HAR SKREVET ET POSTKORT	
HAR LEGET EN GOD LEG PÅ TELEFON/TABLET	
HAR LEGET EN GOD LEG UDENFOR	

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.

- Man kan bruge digital teknologi på mange forskellige måder
- Man kan bruge digital teknologi på en måde som gør, at man er en god ven
- Det kan være svært at kommunikere med andre når man ikke ser dem, og det er derfor vigtigt, at man tænker sig godt om når man kommunikerer digitalt

At hjælpe andre

Introduktion til underviseren	59
Fru Madsen	60
Rundt på gulvet	61
At hjælpe andre	61
Trintræning	62
At bede om hjælp (valgfri øvelse)	62
Opsamling	63

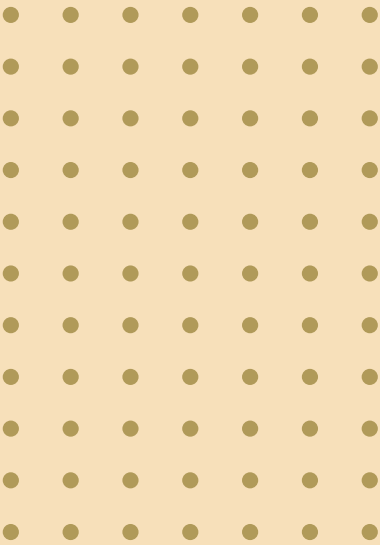
Introduktion til underviseren

Arbejdet med at lægge mærke til og kunne leve sig ind i andre menneskers følelser videreføres i dette kapitel. I kapitlet anvendes en mere fremadrettet tilgang, hvor der fokuseres på at bevidstgøre eleverne om, hvordan man kan reagere på det, man ser. Eleverne introduceres derfor til et konkret redskab til, hvordan man i praksis forholder sig i en situation, hvor man tror, en person har brug for hjælp. Der findes i kapitlet ligeledes et redskab til, hvordan man kan bede om hjælp.

Fokuspunkter:

- Eleverne introduceres via en historie til hvad det vil sige at 'hjælpe andre'
- Eleverne reflekterer via en leg over det at hjælpe andre
- Eleverne præsenteres for de tre trin i færdigheden 'at hjælpe andre'
- Eleverne anvender de tre trin og oplever effekten
- Valgfri øvelse: Eleverne præsenteres for tre trin i færdigheden 'at bede andre om hjælpe'

Forberedelser: Forberede illustrationer til kapitel 8.

8.1 Fru Madsen

Historie

Vis eleverne **illustration 8.1**, mens du fortæller dem nedenstående historie:

Fru Madsen

Nu skal I høre, hvad der skete med fru Madsen i går. I går stod en mand, der hedder Peter, og kiggede ud af sit vindue – og så så han, at hans nabo, fru Madsen, var ved at pudse vinduerne udvendigt. Fru Madsens hus er meget højt, og hun stod på et af de allerøverste trin på en stige og pudsede et vindue helt oppe på anden sal.

Pludselig opdagede Peter, at stigen begyndte at svinge lidt fra side til side – mens hun stod oppe på den! "Eihhhh," tænkte Peter, "nu falder fru Madsen ned – jeg må hellere skynde mig ud og hjælpe hende." Og så spurtede han ud af huset og ind til fru Madsen, mens han råbte: "Bare rolig, fru Madsen, hjælpen er på vej!"

Øverst oppe på stigen stod fru Madsen og klamrede sig til vindueskarmen, mens stigen svingede

hurtigere og hurtigere frem og tilbage under hende. Peter nåede lige at få fat i den, inden den væltede, og så kan I tro, fru Madsen kravlede ned i en vis fart. "Pyha," sagde hun til Peter, "1000 tak for hjælpen, jeg kravler aldrig op på den dumme stige mere!"

Det var sørme godt, at Peter så, hun havde brug for hjælp. Hun var måske faldet ned og havde brækket benet, hvis han ikke havde hjulpet hende.

Du må gerne efterfølgende supplere med en anden historie, du selv finder på eller har oplevet. Meningen med denne indledning er som tidligere blot at rette elevernes opmærksomhed mod dagens tema via en oplevelse, du fortæller om.

Spørg eleverne, hvordan man kan se, at fru Madsen har brug for hjælp, og stil samme type spørgsmål til eventuelle egne historier.

8.2 Rundt på gulvet

Leg

Fortæl eleverne, at de nu skal lege en leg, hvor de skal hjælpe hinanden med at komme rundt i klassen. De skal være sammen med en makker – for eksempel sammen med den, de sidder ved siden af.

Makkerparrene skal nu bevæge sig rundt mellem de andre "par" i klassen – men den ene går med lukkede øjne, og den anden hjælper ved at føre ham eller hende rundt (en arm rundt om skulderen – holde i hånd med den anden hånd). Den, der går med lukkede øjne, må ikke støde ind i nogen eller røre ved andre end ham eller hende, der fører. Lad eleverne gå rundt i cirka to minutter. Begge elever skal prøve at være den, der fører.

Spørg efter øvelsen klassen, hvordan det gik. Hvordan var det at føre? Hvordan var det at blive ført? Lad enkelte elever komme til orde og spørg efterfølgende, hvordan de tror, det var gået, hvis de ikke havde haft en til at hjælpe dem med at komme rundt.

Slut af med at konkludere, at det i nogle situationer er rigtig godt, hvis man har en til at hjælpe sig.

Har du en klasse eller enkeltelever, der ikke kan administrere aktiviteten i øvelserne, kan du i stedet for at udelade øvelsen lade et enkelt par udføre den, mens de øvrige kigger på.

8.3 At hjælpe andre

Klassegennemgang

Fortæl nu eleverne, at du har et forslag til, hvad man kan sige og gøre, hvis man ser nogen, der måske har brug for hjælp.

Læg vægt på at de tre trin – klodser – bygges ovenpå hinanden.

Forklar brugen af trinnene med dette lille eksempel:

Hvis man nu ser en lille pige, der står på legepladsen og er ked af det, så kan man jo gå hen til hende og sige: "Hej, du ser ud som om du har brug for hjælp!" Og hvis hun så siger "ja", kan man jo spørge: "Hvordan kan jeg hjælpe dig?" Så siger hun måske: "Jeg kan ikke finde min bold." Og så kan man hjælpe hende med at finde den.

Supplér med 2-3 andre eksempler på brug af trinnene.

Vis dem **illustration 8.2** og gennemgå trinnene med klassen – få dem eventuelt til at gentage i kor, så de kan huske trinnene de næste ti minutter.

8.4 Trintræning

Parvis

Lad nu eleverne stå eller sidde parvis og øve sig på trinnene i fiktive problemsituationer. Bed hvert par spille en kort situation, hvor den ene tilbyder den anden sin hjælp (alle par spiller samtidig). Sig f.eks.:

A sidder i klassen og har glemt sin madpakke og er sulten.
B er hans ven, som gerne vil hjælpe.

Gå rundt og observer parrene og brugen af de tre trin. Hvis dette skaber for megen uro, kan du lade et par ad gangen lave et par af rollespillene, mens de andre kigger på.

Forslag til situationer:

- A er ved at blive hidsig, fordi han eller hun ikke kan få sit pennalhus lynet op
- A er ked af det, fordi han eller hun ikke kan finde ud af at binde sine snøreband
- A kan ikke finde sin jakke

Som en afslutning på øvelsen fortæller du eleverne, at de til næste gang skal spørge en elev fra skolen, om han eller hun har brug for hjælp. Du vil i næste time spørge nogle af dem, hvad de hjalp med - og om de brugte de tre trin.

8.5 At bede om hjælp

Klassegennemgang

Den sidste øvelse er valgfri, og kan bruges hvis du vurderer, at eleverne har brug for at øve hvordan man beder andre om hjælp. Hvis du vurderer at der ikke er behov for det, kan du gå direkte til kapitlets opsamling.

Fortæl eleverne, at du har et forslag til, hvad man kan sige og gøre, hvis man har brug for hjælp. Vis dem **illustration 8.3** og gennemgå trinnene med klassen. Få dem eventuelt til at gentage i kor, så de kan huske trinnene de næste 10 minutter.

Demonstrér dernæst trinnene ved at anvende to-tre eksempler, du har forberedt hjemmefra a la:

1. Jeg skal have den her kasse over på lærerværelset,
2. men jeg har ikke kræfter til at bære den alene.
3. Vil du hjælpe mig?

1. Jeg vil gerne se Nyhederne kl. 18,
2. men jeg kan ikke nå det, fordi jeg skal skrælle kartofler.
3. Vil du hjælpe mig?

1. Jeg skal skrive navnet på den gade, hvor jeg bor,
2. men jeg ved ikke, hvordan det staves.
3. Vil du hjælpe mig?

Afslut øvelsen ved at fortælle eleverne, at de kan øve sig på at bede om hjælp når de leger sammen i frikvarteret.

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.

- Hvordan man kan vide at nogen har brug for hjælp
- Hvad man kan sige hvis man ser nogen, der har brug for hjælp
- Evt. hvad man kan sige eller gøre hvis man har brug for hjælp

Fakta

Introduktion til underviseren	65
Introduktion	66
Fakta i og uden for klasselokalet	67
Jeg så... Jeg troede... Men så fandt jeg ud af...	67
Hvem tænker jeg på?	70
Opsamling	71

Introduktion til underviseren

Som en basal færdighed blandt de personlige kompetencer arbejder vi i dette kapitel med elevernes evne til at identificere fakta. Fakta forklares, som det vi ved eller har mulighed for at undersøge. I næste kapitel introduceres begrebet mening, der forklares, som det vi mener eller synes. Begrebet fakta kan være abstrakt for nogle elever, og det er derfor nødvendigt at tilpasse tempoet og i det hele taget give eleverne tid til refleksion.

Handler man på baggrund af noget, man tror, noget, man har hørt nogen sige, noget, man forestiller sig, den første indskydelse osv. i stedet for at overveje, hvad der egentlig er fakta, kan der være en stor risiko for, at man handler uhensigtsmæssigt. At kunne skelne mellem fakta og ikke-fakta vil derfor med tiden blive en helt uundværlig færdighed. Det er centralt i denne lektion, at eleverne ser, at det er helt almindeligt at tage fejl – og at det er helt almindeligt at lære af det.

Fokuspunkter:

- Eleverne introduceres til begrebet "fakta"
- Eleverne øver sig i at finde konkrete fakta i og udenfor klasselokalet
- Eleverne oplever, at det er helt almindeligt at tage fejl
- Eleverne anvender fakta i en gætteleg

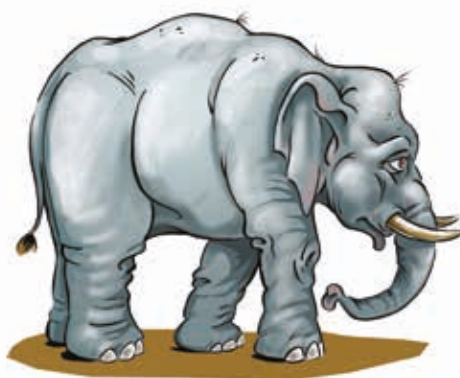
Forberedelser: Forberede illustrationer til kapitel 9.

9.1 Introduktion

Klasseøvelse med billede

I det følgende skal du til at starte med "spille et spil", hvor du i et stykke tid med vilje insisterer på noget, som er forkert.

Vis eleverne billedet på **illustration 9.1**.

Sig derefter:

Kan vi blive enige om, at det her er en mus?

Prøv at "spille spillet" og insistér et stykke tid på, at billedet forestiller en mus. Spørg derefter eleverne:

Hvorfor påstår I, at billedet viser en elefant?

Er det noget, I bare tror?

Er I alle sammen enige om, at dyret på billedet er en elefant? Kan alle mennesker i hele verden blive enige om, at det er en elefant?

Er det noget, der kan diskuteres?

Når "spillet" har kørt længe nok, giver du dig og erkender, at billedet forestiller en elefant.

Fortæl eleverne, at dét, alle mennesker ved eller kan blive enige om, kaldes fakta. Anvend enkle forklaringer som at:

Fakta er det, vi ved

Fakta er det, der er helt sikkert

Fakta er det, alle mennesker kan blive enige om

F.eks. kan vi alle blive enige om, at himlen i solskinsvejr er blå, at tavlen er grøn (eller hvid), at vand er vådt, at der står en stol lige her (peg på den) – og en masse andre konkrete eksempler, som du giver dem.

Pointér efter hvert udsagn, at det er noget, alle kan se, alle ved, eller alle kan blive enige om – alle i hele verden – også dronningen og jeres skoleinspektør – og at det betyder, at det er fakta.

Sig også til eleverne, at alle mennesker kan blive enige om, at dyret på billedet er en elefant. Det er altså fakta, at det er en elefant!

Vis derefter eleverne **illustration 9.2**.

Lad eleverne komme med bud på, hvad vi kan være helt sikre på, at vi ser på billedet.

Kommentér ved hvert bud, om det er fakta eller ikke fakta.

Kan alle mennesker blive enige om at ..., er det helt sikkert at ..., ved vi at ..., så det er altså fakta eller ikke fakta at ...

Når I har fået alt fakta fra billedet frem, spørger du derefter, hvad de mon tror, der foregår på billedet. Lad bare eleverne fantasere, men kommentér hver gang, at det er noget, de tror – og altså ikke fakta.

Pointér til sidst, at det er OK, at man tror noget, når man ser eller hører noget. Det er ikke forkert. Men nogle gange er det smart at finde ud, hvad der er fakta, og det skal I nu øve jer lidt mere på.

9.2 Fakta i og uden for klasselokalet

Klassesamtale

Giv eksempler på fakta fra klasselokalet (hvor mange piger der er i klassen, hvilken ugedag det er, antal gardiner i lokalet, om du bruger briller, hvad klokken er ...).

Spørg eleverne, om de selv kan komme med eksempler på fakta fra klasselokalet (f.eks. antal borde og stole i lokalet, farven på din bluse og lignende).

Tæl eller se efter i fællesskab, når eleverne foreslår, hvad der kan være fakta, så de forstår, at fakta er

noget, ingen kan være i tvivl om, eller noget, der er helt sikkert. Giv derefter eksempler på fakta uden for klasselokalet (navnet på jeres skole, byen og landet, I bor i, vejret, dér ligger legepladsen ...).

Spørg efterfølgende eleverne, om de selv kan komme med eksempler på fakta uden for klasselokalet (f.eks. hvad deres mor hedder, hvor mange parallelklasser de har, hvor skoleboden ligger, hvor de selv bor og lignende).

9.3 Jeg så ... Jeg troede ... Men så fandt jeg ud af ...

Billedøvelser

Vis eleverne **illustration 9.3** og sig til dem:

Jeg tror, at billedet forestiller en vred mand, der knytter næven. Derfor tror jeg, at han er oppe at slås.

Vis derefter **illustration 9.4** og sig til eleverne:

Men så kan jeg jo godt se, at han smiler, så nu tror jeg, at han ser på noget, der gør ham glad.

Spørg eleverne, hvad de tror, det er, og vis dem efterfølgende **illustration 9.5**.

Sig derefter til eleverne:

Det var altså ikke fakta, at billedet forestillede

en vred mand, der var oppe at slås. Det var bare noget, jeg troede!

Repetér forløbet for eleverne: Jeg så et billede af en mand – og troede, at han var vred og oppe at slås, men så fandt jeg ud af, at det slet ikke passede ...

Og spørg afslutningsvist eleverne:

For hvad var fakta?

Gentag nu øvelsen med **illustration 9.6, 9.7, 9.8** og **9.9**, men lad også eleverne komme med bud på, hvad de tror, de ser.

Pointér nedenstående små historier efter hver illustration (gentag dem eventuelt) og afslut hver gang med at spørge eleverne om, hvad der var fakta.

Illustration 9.6 og 9.7

Jeg så et billede af et fly, og jeg troede, at det lettede fra en lufthavn, men så fandt jeg ud af, at det var et legetøjsfly, som en dreng holdt i hånden.

Jeg så et billede af en basketball, og jeg troede, at der var én, der kom løbende med den, men så fandt jeg ud af, at det var én, der sad i kørestol.

Illustration 9.8 og 9.9

Husk hver gang at afslutte øvelsen med at spørge, hvad der var fakta.

9.4 Hvem tænker jeg på?

Leg

I skal nu lege en leg, hvor der anvendes fakta til at gætte, hvilken elev der tænkes på.

Tag to elever ud på gulvet og fortæl resten af eleverne, at de skal sidde stille og gætte med (uden at sige noget) og vente på, at det måske bliver deres tur. Forklar de to elever, at de skal gætte, hvilken elev du tænker på.

Sig nu noget (fakta) om den pågældende elev (f.eks. det er en pige, hun har brune bukser på, hun har fletninger, hun har en lillesøster ...).

Du må kun sige én sætning ad gangen, hvorefter de to elever får mulighed for at gætte. Når én af eleverne har gættet rigtigt, kommer to andre elever op. Lad eventuelt alle elever prøve.

Afslut øvelsen med at pointere over for eleverne, at du kun har brugt fakta – altså noget, alle kan blive enige om.

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.

- Fakta er det vi ved
- Vi kan beskrive, hvad der er fakta i verden omkring os
- Nogle gange tror man at man ved noget, men så finder man ud at det ikke var rigtigt

Fakta eller mening

Introduktion til underviseren	73
Introduktion	74
Enig eller uenig?	74
Meninger	75
Udsagn	76
Opsamling	77

Introduktion til underviseren

I dette kapitel fortsætter arbejdet med at skelne mellem fakta og ikke-fakta. I kapitlet er der fokus på begrebet 'mening' overfor begrebet 'fakta'. Det at kunne skelne mellem fakta og ikke-fakta er mere nuanceret end blot at kunne skelne mellem virkelighed og fantasi eller sandheder og usandheder. Det modsatte af fakta er ikke nødvendigvis en usandhed eller fiktion. Fakta skal derimod betragtes som dét, vi helt sikkert ved, mens der i denne sammenhæng arbejdes med ikke-fakta som dét, den enkelte tror, synes eller forestiller sig. Det vil formentlig virke abstrakt for nogle elever, og det kan derfor være nødvendigt at tilpasse tempoet og give eleverne tid til refleksion.

Fokuspunkter:

- Eleverne introduceres til begrebet 'mening'
- Eleverne trænes i at skelne mellem fakta og mening
- Eleverne arbejder med, at vi ikke nødvendigvis mener det samme
- Eleverne øver sig i at skelne mellem fakta og mening

Forberedelser: Forberede illustrationer til kapitel 10, printe to ark med henholdsvis M og F ([arbejdsark 10.2](#) og [10.3](#)) til øvelsen "Udsagn".

10.1 Introduktion

Klasseøvelse

Indled øvelsen med at påpege noget i klasselokalet, der er fakta, f.eks.:

Det er et bord (peg på det)

Det er en stol

Der hænger en plakat på væggen

Pointér hver gang, at det er noget, I alle sammen er sikre på og ved, og som alle mennesker kan blive enige om.

Giv herefter eleverne eksempler på noget, som ikke alle nødvendigvis er enige om:

Det er et bord (peg på det) >> Bordet er pænt

Det er en stol >> Stolen er grim

Der hænger en plakat på væggen >> Plakaten er flot

Pointér hver gang over for eleverne, at det ene udsagn kan alle mennesker blive enige om. Det andet er det ikke sikkert, at alle mennesker kan blive enige om.

Det er fordi, der er tale om **mening**.

Prøv med nogle eksempler, hvor du ved, at nogen ikke kan lide det. Sig f.eks.:

Snegle smager godt – synes du også det?

Forklar eleverne, at mening er noget andet end fakta:

- Fakta er:**
- det vi er sikre på
 - det, vi ved
 - det, alle mennesker kan blive enige om

- Mening er:**
- det, vi synes eller mener

10.2 Enig eller uenig?

Billedøvelse

Vis eleverne **illustration 10.1**.

Spørg til hvert billede:

Hvad er det?

Kan vi blive enige om, at det er ...?

Så fakta er, at det er ...

Sig derefter ét af følgende udsagn (henholdsvis):

Katten er sød

Pizza smager dårligt

Skoene er smarte

Hunden er smuk

Spørg efterfølgende, om det er noget, alle mennesker kan blive enige om – eller om det er noget, nogle mennesker kan være uenige i.

Pointér, at det derfor er mening.

10.3 Meninger

Klassesamtale

Repetér med eleverne, at vi mennesker er forskellige på mange måder. Det gælder f.eks.

- familiebaggrund
- de ting vi kan lide
- de ting vi er bange for
- de ting vi interesserer os for
- de tanker, vi får, når vi oplever, ser eller hører noget (f.eks. et billede, en historie eller et stykke musik)

Det er derfor, at vi nogle gange synes eller mener noget forskelligt.

Pointér over for eleverne, at det er OK, at man synes noget forskelligt (hvis det altså ikke handler om, hvad der er fakta).

Gentag for eleverne, at mening er noget, mennesker ikke nødvendigvis kan blive enige om.

Det er OK, at man ikke synes det samme, f.eks. når vi taler om legetøj, tv-programmer eller interesser:

Er der nogen i klassen, der synes, det er sjovt at spille fodbold?

Er der nogen i klassen, der ikke synes, det er sjovt at spille fodbold?

Find eventuelt andre eksempler på aktiviteter, som du ved at nogen af eleverne godt kan lide at lave.

Henvend dig herefter direkte til enkeltelever i klassen med en mening og bed om elevens mening.

F.eks.:

Jeg synes, det er dejligt at rydde op – hvad synes du?

Eleven svarer: Det synes jeg også
eller: Det synes jeg ikke, jeg synes ...

Henvend dig til andre elever med andre meninger som f.eks.:

Jeg mener, at tegnefilm er det sjoveste i tv.

Jeg synes, at snevejr er det bedste vejr.

Jeg synes, at spaghetti med kødsovs er det lækreste mad, der findes.

Jeg mener, at Mariehønen Evigglad er verdens bedste sang.

Jeg synes, at MGP er dødkedeligt.

10.4 Udsagn

Klasseøvelse

Fortæl eleverne, at de nu skal forsøge at gætte om
dét du siger, er fakta eller mening.

F M

Hæng plakater med **F (arbejdsark 10.2)** og **M (arbejdsark 10.3)** op i hvert sit hjørne af klasselokalet og bed eleverne om at komme ud på gulvet. Forklar eleverne, at "F" er hjørnet for fakta, og at "M" er hjørnet for mening.

Udvælg de udsagn, som du finder passer bedst til dine elever. Supplér eventuelt med nogle udsagn, som du selv finder på.

Det er (ugedag) i dag

(Ugedagen) er den bedste dag i ugen

Kaniner spiser gulerødder

Gulerødder smager godt

Æbler og bananer er frugter

Bananer smager bedre end æbler

Vores skole hedder...

Vores skole er den bedste skole i Danmark

Solen står op hver dag

Læs ét udsagn op ad gangen og bed eleverne vurdere, om det er fakta eller mening, og gå hen til det hjørne af lokalet, de mener, er rigtigt.

Tal efterfølgende med eleverne om, hvorvidt det er korrekt. Er alle enige? Hvorfor eller hvorfor ikke?

Fortsæt med de øvrige udsagn, du har valgt ud, og anvend det antal udsagn, du kan observere, er nødvendigt.

Alternativ øvelse:

Nogle elever kan have en tendens til bare at følge med de andre uden selv at reflektere over deres valg. Hvis du finder det mere hensigtsmæssigt, kan du vælge denne øvelse i stedet:

Lad eleverne blive siddende på deres pladser; udlever to A4-ark til hver elev og bed eleverne folde dem og skrive henholdsvis F og M på dem. Læs nu udsagnene op og bed eleverne række F eller M i vejret, efter hvad de synes passer på udsagnet.

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.

- Fakta er det alle kan blive enige om
- Mening er det vi synes, og som ikke alle nødvendigvis kan blive enige om
- Mennesker er forskellige på mange måder, og har derfor også forskellige meninger

Kommunikation

Introduktion til underviseren	79
Hvad sker der, hvis...?	80
Tegneserie	80
Volumenknappen	81
Opsamling	83

Introduktion

I dette kapitel arbejder vi med elevernes forståelse af, at handlinger og valg har konsekvenser. Indledningsvis bruges konkrete eksempler til at illustrere dette. Gennem forskellige øvelser kommer eleverne til at opleve en sammenhæng mellem handling og konsekvens, og der skabes en bevidsthed om, at vi gennem aktive valg kan påvirke en situation. Denne opmærksomhed bruges til introduktion af, at vi også i kommunikation har valgmuligheder. Kapitlet skaber en bevidsthed om, at vi ved at træffe aktive valg i måden at kommunikere på kan påvirke den situation, vi befinder os i. Eleverne introduceres for begreberne aggressiv, passiv og assertiv kommunikation, og en praktisk øvelse understreger, hvordan også stemmestyrken spiller ind, når vi kommunikerer.

Fokuspunkter:

- Eleverne reflekterer over, at de fleste handlinger har en konsekvens
- Eleverne præsenteres via en kendt billedserie for de tre udtryksformer; aggressiv, passiv og assertiv
- Via en stemmeøvelse bliver eleverne mere bevidste om forskellene mellem de tre udtryksformer (aggressiv, passiv og assertiv)

Forberedelser: Forberede illustrationer til kapitel 11, finde et stykke kridt eller en lang snor til øvelsen "Volumenknappen".

11.1 Hvad sker der, hvis...?

Klasseøvelse

Begynd med at stille eleverne følgende spørgsmål:

Hvad sker der, hvis jeg går ud ad døren og er væk i fem minutter?

Hvad sker der, hvis jeg pludselig begynder at lave sjove ansigter midt i timen?

Hvad sker der, hvis jeg tager bind for øjnene, så jeg ikke kan se noget som helst, næste gang jeg skal ud at cykle?

Tal med eleverne om, at når vi gør noget, så sker der altid noget andet bagefter. Stil eleverne flere spørgsmål, og lad dem komme med bud på hvad der kan ske:

Hvad sker der, hvis vi alle sammen bare smider vores affald på gulvet i stedet for at putte det i skraldespanden?

Hvad sker der, hvis jeg går udenfor om vinteren med bare tæer?

Hvad sker der, hvis jeg sender en besked til en, hvor jeg skriver: "Du er dum"?

Hvad sker der, hvis jeg siger til min nabo: "Øv, hvor er din nye bil altså bare grim!"

Hvad sker der, hvis jeg siger til min kollega: "Nej, hvor er det en flot ring/bluse/jakke, du har på i dag!"

Snak afslutningsvis med eleverne om, at **når vi gør noget, og når vi siger noget, så sker der altid noget andet bagefter. Det kalder vi for konsekvenser.**

11.2 Tegneserie

Klasseøvelse

Vis eleverne **illustration 11.1** (sriben med drengen med slikket fra kapitel 4) og spørg, om de kan huske historien.

Fortæl dem, at det kan have konsekvenser at tage andres ting uden at spørge. Vi kan ikke vide, hvad drengen vil sige til pigen, men du vil nu vise dem tre muligheder.

Vis dem **illustration 11.2** og sig, at én mulighed er, at han bliver rigtig, rigtig hidsig og skælder hende ud. Han råber og kalder hende grimme ting. Måske truer han hende med bank, fordi han bare er SÅ rasende.

Vis dem nu **illustration 11.3** og sig, at en anden mulighed er, at han ikke siger noget, men bare bliver ked af det og sidder og kigger ned.

Han peger måske på sit eget slik eller på det slik, pigen har liggende foran

sig, og hvisker, at det er hans slik, men han taler meget stille, ser ikke på hende og siger ikke noget om, at hun skal aflevere det igen.

Vis dem nu en tredje mulighed – **illustration 11.4**. Her kigger han på pigen og forklarer, hvordan han har det, og hvad han gerne vil have, hun skal gøre.

Han er ikke hidsig, og han er ikke stille – nærmest midt i mellem.

Vis dem nu **illustration 11.5** (alle tre reaktionsmåder) og sig, at på tegningen til venstre, hvor drengen er hidsig, kalder vi ham for aggressiv. Sammenlign eventuelt med et dyr (f.eks. en hidsig chimpansé) eller spørg eleverne, hvilket dyr han minder dem om. Bed dem illustrere med ansigt, krop og hænder, hvordan man opfører sig og ser ud, når man er aggressiv. Spørg dem, om de kender nogen, der reagerer sådan.

Sig nu, at på tegningen til højre, hvor drengen er stille og ikke kigger på pigen, kalder vi ham for passiv. Sammenlign ham eventuelt med en lille skræmt kanin eller spørg eleverne, hvilket dyr han minder dem om. Bed dem illustrere som ovenfor, hvordan man opfører sig og ser ud, når man er passiv. Spørg dem, om de kender nogen, der reagerer sådan.

På den midterste tegning hvor han hverken er hidsig eller stille, men midt i mellem, kalder vi ham for assertiv. Her kan du af gode grunde ikke sammenligne med noget dyr – brug betegnelsen "midt i mellem hidsig og stille" – drengen forklarer noget. Bed eleverne illustrere assertiv opførsel med ansigt, krop og hænder. Spørg dem, om de kender nogen, der reagerer sådan.

Du skal ikke regne med, at de tre begreber sidder fast hos eleverne endnu. De er abstrakte for indskolingsbørn, og ordene minder om hinanden. Du kan eventuelt som støtte referere til de dyr, I bliver enige om, drengen ligner på de to første billeder. Ved "assertiv" kan du bruge betegnelsen "giver forklaring" eller "tilpas", næste gang I støder på ordet.

11.3 Volumenknappen

Stemmeøvelse

Lav nu en streg på gulvet med et stykke kridt eller med en lang snor. Fortæl eleverne, at de skal forestille sig, at deres stemmer har en volumen-knap, hvor man kan skrue op og ned for lyden/styrken. I den ene ende af strengen er lyden ganske svag, mens der i den anden ende er skruet helt op, og lyden er derfor meget høj. Stil dig på strengen i den lave ende af volumenskalaen, og bed eleverne om at sige den samme lyd, f.eks. "Mmmm" eller "Ahhh", som nærmest er en hvisken i denne ende af skalaen. Forklar dem, at du nu begynder at gå "op ad skalaen", og at lyden derfor bliver højere. Jo tættere du kommer på den anden ende af skalaen, jo højere skal de sige lyden.

Nu skal elever fra klassen prøve. Denne gang med sætningen: "Jeg vil have min blyant tilbage". Spørg om en elev har lyst til at demonstrere, hvordan denne sætning lyder forskelligt afhængig af hvor højt, den siges. Begynd igen i den lave ende, hvor eleven hvisker sætningen og få eleven til at demonstrere, hvordan den vil lyde midt på strengen og ligeledes i den høje ende af skalaen.

Samme øvelse kan laves med sætningen "Ti lige stille" eller andre lignende udsagn. Du vurderer,

hvor mange eksempler, der skal til. Formålet med øvelsen er at illustrere, hvordan det kan være hensigtsmæssigt at tilpasse sin kommunikationsform for at få et budskab frem. I opsamlingen hjælper du eleverne med at forbinde denne øvelse med de tre kommunikationsformer, hvis de ikke allerede selv har lavet koblingen. Den lave ende af skalaen forbindes med **passiv** kommunikation, den høje ende af skalaen forbindes med **aggressiv** kommunikation, mens midten forbindes med **assertiv** kommunikation, hvor man taler højt og tydeligt, men uden at det bliver for højt.

Brug også eksemplerne til et tankeeksperiment: hvordan mon man reagerer, når nogen råber: "Jeg vil have min blyant tilbage" – eller et af de andre eksempler? Kunne man finde på at råbe tilbage? Og måske optrappe en konflikt? Hvad hvis nogen hvisker "Ti lige stille"?

Kender eleverne nogle situationer, hvor de måske selv har oplevet, hvordan måden, der kommunikeres på, har betydning for hvordan dialogen udformer sig?

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.

- Når vi gør noget eller siger noget, så sker der altid noget andet bagefter. Det kalder vi for konsekvenser
- Vi kan gøre andre glade eller vi kan gøre andre kede af det med det, vi siger til dem
- Forskellen på aggressiv, passiv og assertiv kommunikation
- Du kan eventuelt opfordre eleverne til at observere andre elevers udtryksformer i frikvarteret

Adfærd

Introduktion til underviseren

Adfærd

1-2-3

Rollespil

Opsamling

85

86

87

88

89

Introduktion til underviseren

I kapitlet arbejder vi videre med forskellige måder at kommunikere på og forskellige aktive øvelser giver eleverne mulighed for at øve sig på at kommunikere assertivt. I dette kapitel suppleres med et konkret redskab, der kan være en hjælp for eleverne, når de skal kommunikere assertivt. Der lægges vægt på, at eleverne får øvet sig i at være tydelige i deres kommunikation og at de får igangsat en proces mod en hensigtsmæssig og mere velovervejet adfærd i situationer, der ellers kan afstedkomme stærke følelser og nogle gange en impulsiv, ureflekteret adfærd. Den sidste illustration til øvelsen `1-2-3´ kan med fordel lamineres og hænges op i klassen og således udgøre en huskeregel. På den måde skabes bedre betingelser for, at redskabet kan blive en integreret del af de strategier, eleverne har at trække på.

Fokuspunkter:

- Eleverne oplever via rollespil, at det kan være svært at sige det rigtige i situationen
- Eleverne præsenteres for tre kommunikationstrin
- Eleverne anvender de tre trin og oplever effekten

Forberedelser: Forberede illustrationer til kapitel 12, finde frem 3-4 kuglepenne eller tynde tuscher til øvelsen "1-2-3".

12.1 Adfærd

Rollespil

I denne øvelse skal eleverne ikke selv komme med eksempler. I stedet gives en række situationer, der kan være udgangspunkt for en samtale om hensigtsmæssig adfærd.

Eleverne kan opleve, at selv om de nu ved, at man kan reagere assertivt – og måske gerne vil forsøge sig med det, så kan det være svært at finde på noget at sige i selve situationen.

Hvis I synes, kan du og en elev spille en af nedenstående eksempler som en slags rollespil. Ellers kan du læse situationerne højt, og eleverne kan da byde ind med mulige reaktioner og svar på den pågældende situation.

Eleven får det sidste ord. Den enkelte situation slutter altså med elevens bud på, hvad man kan sige, og spiller I rollespil, skal din figur ikke reagere på elevens replik(ker).

Du står i kø i lang tid i kiosken og skal købe en is. Det er din tur, men en dreng på din egen alder går bare ind foran dig og begynder at sige, hvad han gerne vil have.

Hvad ville du sige i den situation?

Din mor har købt en ny flot blyant til dig, som du har lagt på dit bord i skolen. En af dine klassekammerater har en blyant magen til. Hun tager din og siger, at det er hendes.

Hvad ville du sige i den situation?

Du modtager en besked fra en kammerat, hvor der står: "Du er dum!"

Hvad ville du sige i den situation?

En af dine legekammerater har lånt noget af dit legetøj. Da hun afleverer det tilbage, har hun ødelagt det, men hun er ligeglad.

Hvad ville du sige i den situation?

Den opsamling, der laves efterfølgende må gerne lægge vægt på, **at det kan være svært at vide, hvad man skal sige** i de pågældende situationer. Det kan eleverne få flere idéer til om lidt. Såfremt nogle elever foreslår en aggressiv eller passiv reaktion, så tal med dem om, hvad denne måde at reagere på kan afstedkomme i en lignende situation.

12.2 1-2-3

Klassegennemgang

Fortæl nu eleverne, at du har et forslag til, hvad de kan sige og gøre, hvis nogen opfører sig dårligt over for dem.

Vis dem **illustration 12.1**. Det forestiller en hånd, hvor der er skrevet et 1-tal på tommelfingeren. Tallet skal opfattes som det første af tre trin – ligesom i kapitlerne om at hjælpe andre og bede om hjælp. Det er tanken, at børnene skal lære dette og de næste to trin, så de kan tilpasse dem en given situation.

Fortæl eleverne, at 1-tallet betyder: "Hvad er der sket?" Bed dem tegne et 1-tal med tusch eller kuglepen på deres egen tommelfinger og forklar dem, at første trin er, at man skal sige til den anden person, hvad der er sket.

Sig nu til eleverne, at du vil gøre noget, som du ellers ikke kunne finde på, men at du gør det for at illustrere pointen med denne øvelse. Gå rundt blandt eleverne og tag en ting fra hver elevs bord eller skub lidt til eleven eller smid noget på gulvet eller hiv (blidt) i en hestehale eller lignende. Bed hver gang eleven beskrive, hvad du gjorde (kun fakta – ingen følelser endnu!).

- Du har taget mit viskelæder
- Du skubbede mig
- Du smed min blyant på gulvet med vilje
- Du hiver i min hestehale
- Osv.

Vis dem nu **illustration 12.2** med to fingre, hvor der nu er tegnet et 2-tal på pegefingeren. 2-tallet betyder: "Hvad føler jeg?" Bed nu eleverne tegne et 2-tal på deres pegefinger. Forklar dem, at 2-tallet er andet trin og betyder, at de skal fortælle den anden person, hvad de føler om det, de udsættes for.

Gå igen rundt til eleverne og gør som før. Denne gang skal de både bruge trin 1 og 2 – altså f.eks. sige:

- Du har taget mit viskelæder – jeg bliver ked af det
- Du skubber mig – jeg bliver sur
- Du smider min blyant på gulvet med vilje – jeg bliver vred
- Du hiver i min hestehale – jeg bliver irriteret
- Osv.

Hensigten er at eleverne forbinder en følelse med den handling, de udsættes for. Hjælp eleverne lidt, bed dem eksempelvis forestille sig, at du er en elev fra parallelklassen, deres lillebror eller en tredje person.

Vis dem nu **illustration 12.3** med tre fingre, hvor der nu er tegnet et 3-tal på langfingeren. 3-tallet betyder: "Hvad vil jeg gerne have, der sker nu?" Bed eleverne tegne et 3-tal på deres langfinger. Forklar dem, at 3-tallet betyder, at de nu skal fortælle den anden person, hvad de gerne vil have, han eller hun skal gøre.

Tag en sidste runde blandt eleverne og sig, at de denne gang skal bruge alle tre trin ("fingre") og f.eks. sige:

- Du har taget mit viskelæder – jeg bliver ked af det – jeg vil gerne have, at du afleverer det igen
- Du skubber mig – jeg bliver sur – jeg vil gerne have, at du holder op med det
- Du smider min blyant på gulvet med vilje – jeg bliver vred – jeg vil gerne have, at du samler den op igen
- Du hiver mig i hestehalen – jeg bliver irriteret – jeg vil gerne have, at du lader være med det

12.3 Rollespil

Makkerøvelse

Lad nu eleverne sidde sammen to og to. Du vil nu læse de sætninger op, der før var udgangspunkt for forslag til en hensigtsmæssig reaktion (du har taget mit viskelæder, du skubbede mig etc.). De samme sætninger skal eleverne nu bruge som udgangspunkt for en øvelse, hvor de sidder sammen og øver sig i at bruge de tre trin. Brug den første som eksempel foran hele klassen, så alle elever er klar over, hvad de skal. Læs en sætning af gangen mens eleverne spiller situationen to og to. Når eleverne har spillet situationerne sammen, kan de se om de kan finde på flere situationer, hvor det kan være hensigtsmæssigt at kunne bruge de tre trin, gerne fra deres egen hverdag. Lav efterfølgende

en opsamling på klassen, hvor du hører elevernes gode bud. Hør dem også gerne om, hvordan det var at bruge de tre trin i praksis.

Hvis eleverne har brug for idéer, når de selv skal til at finde på, kan du inspirere dem med følgende:

- Den ene elev kalder den anden elev et grimt ord
- Den ene elev må ikke være med til at lege
- Den ene elev vil ikke aflevere det viskelæder tilbage, som hun eller han har lånt
- Den ene elev peger fingre ad den andens mad-pakke

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.

- Det kan være svært at vide hvordan man skal reagere assertivt i en situation
- De tre trin kan gøre det nemmere

At vurdere konsekvenser

Introduktion til underviseren	91
En god idé	92
Godt og dårligt I	93
Godt og dårligt II	95
Opsamling	95

Introduktion til underviseren

I dette kapitel introduceres eleverne til færdigheden at vurdere fordele og ulemper ved en idé. At tænke sig om, før man eventuelt handler på baggrund af en idé, man selv får (eller bliver præsenteret for af andre), er en grundlæggende og nødvendig færdighed, hvis man vil træffe kvalificerede beslutninger. Mange elever på dette alderstrin har da også en – ofte intuitiv – fornemmelse af, at en handlemåde er at foretrække frem for en anden. I dette kapitel er der fokus på den bevidste refleksion over, at idéer kan have både positive og negative sider, og at det er hensigtsmæssigt at tænke over disse, inden man handler.

I løbet af kapitlet vil eleverne blandt andet blive introduceret til en forskellige mere eller mindre skøre idéer, som de skal overveje fordele og ulemper ved. Resultatet af deres overvejelser – altså om idéen er god eller dårlig – er for så vidt underordnet i denne sammenhæng. I stedet skal de lære at tænke så bredt som muligt ved at vurdere både fordele og ulemper ved den enkelte idé.

Fokuspunkter:

- Eleverne reflekterer via en historie over, at der kan være noget dårligt ved en god idé
- Eleverne øver sig på at se fordele og ulemper ved en urealistisk idé
- Eleverne øver sig på at se fordele og ulemper ved en realistisk idé

Forberedelser: Ingen særlige forberedelser.

13.1 En god idé

Historie

Start med at fortælle nedenstående historie for at rette elevernes opmærksomhed mod dagens tema.

Selmas kat

Nogle gange får man en idé, og så tænker man: "Ja, det var en god idé, det vil jeg gøre," og så gør man det. Og bagefter opdager man, at det måske slet ikke var så god en idé alligevel.

Nu skal I høre, hvad der engang skete for Selma, som bare gjorde det, hun havde lyst til – uden først at tænke over, om det nu også var en god idé, hun havde fået.

Det var en sommerdag, da Selma var 8 år, hvor hun lå på et tæppe ude på græsset i haven. Hun kunne høre fuglene synge og ved siden af hende på tæppet lå deres kat, Max.

Max var en meget gammel kat, og han lavede efterhånden kun to ting: Han sov, og han spiste. Det var derfor, fuglene sad oppe i æbletræet og sang, for de vidste jo godt, at han var blevet for gammel og for langsom til at kravle op og fange dem!

Pludselig fik Selma den tanke, at Max sikkert var rigtig ked af, at han ikke længere kunne kravle op i træerne. Da han var en ung kat, sad han tit oppe i træerne og spejdede ud over haven som en stolt løve, der holder øje med sit territorium på savannen nede i Afrika... Så Selma bestemte sig for, at Max igen skulle prøve, hvordan det var at komme højt op at sidde et sted, hvor han rigtig kunne spejde ud over hele haven – og holde øje med det hele.

Og så var det, at Selma puttede ham i en kurv og hejste ham op i flagstangen ved hjælp af flagsnoren ...

Han hang fire meter over jorden, da Selma kiggede op på ham – og til sin store skræk opdagede hun, at Max slet ikke synes, det var sjovt. Hun kunne høre, at han mjavede rigtig højt – og det lød, som når et lille barn græder. Han sad absolut ikke og spejdede stolt ud over haven, sådan som Selma havde troet, nej, han peb og kravlede rundt om sig selv nede i kurven, som begyndte at gynge faretruende frem og tilbage.

Så kan det nok være, at Selma fik travlt med at fire ham ned igen. Da han kunne nå jorden i ét

hop, sprang han ud af kurven og spænedede indenfor og gemte sig under sofaen. I to dage lå han derinde og gemte sig. Han ville hverken have mad eller vand, og Selmas familie var bange for, at han skulle dø af sult og tørst. Heldigvis kom han ud til sidst og begyndte at spise og drikke igen. Men han gik aldrig mere ud i haven, hvis han kunne se, at Selma var derude ...

Det er vigtigt at tænke over, hvad der kan ske, hvis man gør det, man har fået en idé om – inden man gør det!

Spørg eleverne, hvad Selma skulle have tænkt på, inden hun hejste katten op i flagstangen. (Hun skulle have tænkt på, at katten måske ikke syntes, det var sjovt at hænge oppe i flagstangen, eller at det måske kunne være farligt, hvis han nu faldt ned. Men det glemte hun at tænke på, fordi hun jo syntes, hendes idé var så god).

Spørg ud i klassen, og lad eventuelt et par elever fortælle om deres oplevelser med egne gode idéer, der viste sig ikke at være så gode alligevel.

Fortæl dem nu, at det også er vigtigt at tænke over, om andres idéer er gode – det er jo ikke sikkert, de andre selv har tænkt nærmere over deres egen idé.

13.2 Godt og dårligt I

Klasseøvelse med skøre eksempler

Eleverne skal nu øve sig på at se så mange fordele og ulemper som muligt ved en idé. Sig, at du nu vil fortælle dem om nogle idéer. Mange gange er der både noget godt og noget dårligt ved en idé. Spørg eleverne, om de vil hjælpe dig med at finde ud af, hvad der er godt, og hvad der er dårligt ved dine idéer.

Tegn to smileys på tavlen – en glad og en sur. Bed fire elever komme op til tavlen. De skal nu, to og to, forsøge at komme i tanker om én god eller dårlig ting ved din idé. De skal gå hen og stille sig ved den sure eller glade smiley – alt efter, om de nævner en positiv eller negativ konsekvens af din idé. Start med følgende idé:

Alt slik skal være gratis

Hvad kunne være godt ved den idé? Hvad kunne være dårligt?

Nedenstående står nogle uddybende spørgsmål, du eventuelt kan stille eleverne ved hvert eksempel, hvis de ikke kan komme i tanker om noget:

Er det lige godt eller dårligt for alle mennesker?

Hvad med natur, miljø og sundhed?

Hvad med dem, der ikke har råd, ikke kan gå, er gamle ...?

Er der plads?

Hvad med dem, der plejer at tjene penge på at ...?

Gentag med nye små grupper af elever med følgende eksempler på skøre idéer:

Alle stolene skal tages ud af klasseværelserne – der må kun være borde

Alle mennesker skal løbe 5 km hver dag kl. 7, ellers får de en bøde på 500 kr.

Alle familier skal have en stor vagthund

Alle mennesker skal klippes skaldet

Man må ikke forlade sit hus, når man er syg

Alle mennesker skal have sorte gummistøvler på hver dag hele året

Det skal være gratis at flyve i flyvemaskine

Det skal være forbudt at klippe negle

Såfremt der er for mange eksempler, udvælger du de eksempler fra listen, du finder bedst.

Spørg afslutningsvis eleverne, om de kan se, at der både kan være gode og dårlige ting ved den samme idé.

13.3 Godt og dårligt II

Klasseøvelse med mere realistiske eksempler

Gentag konceptet fra forrige øvelse – men med følgende eksempler:

Man må spise sin madpakke, når man har lyst

Man må tage sine kæledyr med i skole

Man må bruge sin mobiltelefon til hvad man selv vil i timerne

Vi skal gå i skole om lørdagen ligesom i gamle dage

Spørg igen eleverne om de kan se, at der både kan være gode og dårlige konsekvenser ved den samme ide.

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.

- Det er vigtigt at tænke over, hvad der kan ske, hvis man gør det, man har fået en idé om
- Ideer kan have både gode og dårlige konsekvenser

Regler

Introduktion til underviseren	97
Regler – hvad, hvor, hvorfor	98
Ingen regler	98
Beskeder og aftaler	99
Fedtmule	99
Vores regler (valgfri øvelse)	101
Opsamling	101

Introduktion til underviseren

I dette kapitel skal eleverne via forskellige praktiske øvelser reflektere over begrebet regler. Hvilke regler findes der eksempelvis i samfundet og i klassen? Hvorfor har vi dem? Og hvad sker der, hvis vi ikke overholder dem?

Det centrale budskab i kapitlet er, at regler skabes af hensyn til fællesskabet. Der er således ikke tale om, at eleverne skal lære at benytte en bestemt færdighed – eller for den sags skyld underkaste sig bestemte regler. Til gengæld er det tanken, at de f.eks. via oplevelsen af situationer med og uden regler skal blive bevidste om, hvorfor vi har regler, og at regler er en faktor, man er nødt til at tage i betragtning, når man er en del af et fællesskab.

Fokuspunkter:

- Eleverne oplever via en leg samvær uden regler
- Eleverne reflekterer via samtale over, hvor og hvorfor der findes regler
- Eleverne reflekterer over, at en besked eller aftale også er en slags regel
- Eleverne oplever gennem en leg, at en regel kan være vigtig for legen
- Eleverne vurderer klassens aktuelle regler (valgfri øvelse)

Forberedelser: Ingen særlige forberedelser.

14.1 Regler – hvad, hvor, hvorfor

Klassesamtale

Start øvelsen med at tale med eleverne om regler generelt via nedenstående spørgsmål:

Hvad er regler? Hvor har vi regler?

(Trafik, klassen, sport, spil, lege, skolen, opførsel generelt (tyveri, vold) osv.).

I forbindelse med den samtale kan du med fordel benytte lejligheden til kort at repetere elementet "Hvad sker der, hvis ...?" fra kapitel 12, hvor eleverne arbejdede med konsekvenser af handlinger. Du kan ligeledes inddrage overvejelserne af fordele og ulemper ved en idé fra det samme kapitel.

Fortsæt nu med følgende spørgsmål:

Kan I nævne en regel, vi har i trafikken? Hvorfor har vi den regel? Hvad sker der, hvis nogen ikke overholder den? Hvad ville der ske, hvis den slet ikke var der? Er det en god eller en dårlig regel?

Kan I nævne en regel, vi har her i klassen? Hvorfor har vi den regel? Hvad sker der, hvis nogen ikke

overholder den? Hvad ville der ske, hvis den ikke var der? Er det en god eller en dårlig regel?

Kan I nævne en regel, f.eks. i fodbold? Hvorfor har vi den regel? Hvad sker der, hvis nogen ikke overholder den? Hvad ville der ske, hvis den ikke var der? Er det en god eller en dårlig regel?

Kan I nævne en regel, vi har på skolen? Hvorfor har vi den regel? Hvad sker der, hvis nogen ikke overholder den? Hvad ville der ske, hvis den ikke var der? Er det en god eller en dårlig regel?

Kan I nævne en regel, vi har for, hvad man må og ikke må gøre mod andre mennesker i Danmark? Hvorfor har vi den regel? Hvad sker der, hvis nogen ikke overholder den? Hvad ville der ske, hvis den ikke var der? Er det en god eller en dårlig regel?

Afslut øvelsen med at konkludere, at de regler vi har, er med til at gøre det nemmere at lave ting sammen med andre - fordi alle følger de samme regler.

14.2 Ingen regler

Spørgeleg

I skal nu lege en spørgeleg uden regler. Sig til eleverne, at den regel, I plejer at bruge for, hvornår man må sige noget i klassen (række hånden op, vente på sin tur), er pist væk. Om lidt tæller du til tre og stiller dem et spørgsmål, og så skal de alle sammen svare på en gang i munden på hinanden.

Spørg, om de har forstået, og om de er klar, tæl til tre og stil spørgsmålet:

Hvad er din livret?

Eleverne svarer nu i munden på hinanden. Sig, at du næsten ikke kunne høre, hvad de siger, og stil spørgsmålet igen. Når de har svaret anden gang (igen i munden på hinanden og sikkert højere end første gang), vælger du 3-4 elever ud og siger:

Anna, jeg hørte, du sagde, at din livret var stegt lever/frøsuppe med ærter/kogte græshopper i melonsovs/fuglefrø (eller noget andet, som du er sikker på, at den pågældende elev ikke har sagt og ikke kan lide).

Eleven vil protestere, og du spørger nu igen, hvad vedkommendes livret var – denne gang kan de alle sammen høre, hvad der bliver sagt. Gentag med tre andre elever. Tal afslutningsvis med eleverne om, hvad der kan ske, hvis man ikke har regler for, hvornår man må sige noget, når man sidder sammen i klassen (nogle bliver aldrig hørt, underviseren kan ikke høre noget som helst, nogle snakker hele tiden osv.).

14.3 Beskeder og aftaler

Klassesamtale

Fortæl eleverne, at det, I lige har oplevet, er, at nogen bryder en aftale, og at aftaler også er en slags regler. Sig, at når vi laver aftaler, har vi nemlig også regler – f.eks. har vi den regel, at hvis vi har aftalt noget, så overholder vi aftalen!

Spørg dem, om de har prøvet at lave en aftale med f.eks. en kammerat, som vedkommende så ikke overholdt. Hvis ikke de kan komme med et eksempel, må du supplere med egne eller nedenstående eksempler fra "din" barndom:

Din mor skulle hente dig i skolen, og I havde aftalt, at hun skulle komme klokken to – men hun kom først klokken tre.

Du ville gerne lege med noget bestemt legetøj (find eventuelt på noget populært legetøj på jeres skole) i skolen, men der var en anden, der legede med det. Så aftalte I, at han skulle lege med det i det første frikvarter, og du skulle lege med det i det næste. I andet frikvarter tog han legetøjet, og du fik slet ikke lov at lege med det.

Du skulle i zoologisk have med din klasse, og jeres lærer sagde, at I alle sammen skulle mødes foran skolen kl. 9.00. Der var to, som ikke kom, fordi de var i gang med at lege gemme, og så kom I slet ikke af sted, fordi jeres lærer skulle bruge to timer på at finde dem.

I din klasse havde I aftalt, at I skulle sætte jeres stole op hver dag, når I var færdige med skolen. Der var nogen, som ikke satte deres stole op – og så blev der ikke gjort rent i jeres klasse, og det blev rigtig ulækkert at sidde der til sidst.

I forbindelse med de to sidste eksempler kan du passende dreje samtalen ind på en snak om konsekvenser i forbindelse med, at nogen bryder en aftale eller regel, f.eks. at det går ud over mange andre, og at regler derfor er vigtige – også når man er sammen med andre.

14.4 Fedtmule

Leg

Eleverne skal nu lege en leg, som understøtter deres forståelse af vigtigheden af at overholde regler. Overholdes de ikke, kan legen ikke fungere. Overholdes de, kan legen være ret sjov for deltagerne.

I legen går alle rundt mellem hinanden inden for et afgrænset område. Når man møder en anden, hilser man med et håndtryk og siger "Fedtmule".

En af deltagerne har inden legens start fået besked på ikke at sige "Fedtmule", når han/hun hilser. Hilser man på den person, som ikke svarer med "Fedtmule", bliver man selv til en af dem, som ikke må sige "Fedtmule" mere. Legen slutter, når ingen mere hilser med "Fedtmule".

Afslut legen med en snak om, hvor vigtigt det var for legen, at reglen blev overholdt.

14.5 Vores regler

Klassesamtale

Denne øvelse er valgfri. Hvis man ønsker at gennemføre den, men ikke har tid til det i denne lektion, kan man eventuelt bruge den som en mulighed til at repetere emnet "Regler" på et andet tidspunkt.

Tal med eleverne om, hvilke regler de kender fra jeres egen klasse, f.eks. at man skal lytte til hinanden, ikke drille, vente på sin tur, rydde op, hente skolemælk, tørre borde af, smide affald i skraldespanden osv. Hvis I ikke har lavet "klassens regler", er dette en god anledning til at gøre det.

Spørg dem, hvorfor I har den pågældende regel, og hvilke konsekvenser det har, hvis nogen ikke overholder den. Spørg dem også, om de har idéer til nye regler i klassen, eller om nogen af de "gamle" regler ikke dur.

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.

- Hvad kan der ske hvis man ikke har regler?
- Hvis man bryder en aftale eller en regel kan det have konsekvenser
- Regler skabes af hensyn til fællesskabet

At lytte opmærksomt

Introduktion til underviseren	103
Jesper hører ikke efter	104
Tegn et billede	105
Kropssprog	106
Underviseren hører ikke efter	106
Opsamling	107

Introduktion til underviseren

Det at kunne lytte opmærksomt er en forudsætning for at kunne klare sig i mange sociale sammenhænge – også i skolen. I dette kapitel trænes eleverne i at kunne lytte opmærksomt gennem forskellige øvelser. Et par af kapitlets øvelser fokuserer på kropssprog, der viser, om man hører efter. Tanken er at visualisere færdigheden, som ellers kan forekomme abstrakt. Tilgangen til emnet er tænkt humoristisk, og eksemplerne må gerne være lidt overdrevne for at understrege pointen. Det er vigtigt, at pointen bliver generel, så enkeltelever ikke kommer til at føle sig udstillede.

Fokuspunkter:

- Via en historie reflekterer eleverne over hvad det vil sige 'at høre godt efter'
- Eleverne øver sig i plenum og gennem tegning på at høre godt efter
- Færdigheden forsøges visualiseret via kropssprog (når man henholdsvis hører efter og ikke hører efter)
- Eleverne reflekterer over hvordan det føles, når andre ikke hører efter

Forberedelser: Forberede illustrationer til kapitel 15, finde tegneark til alle elever.

15.1 Jesper hører ikke efter

Historie

Fortæl nedenstående historie og vis eleverne de tilhørende illustrationer undervejs (**illustrationer 15.1, 15.2 og 15.3**).

I skolen havde Jesper aftalt med tre af sine klassekammerater, at de skulle mødes efter skoletid ovre på boldbanen og spille fodbold. Han glædede sig helt vildt. Han elskede at spille fodbold, og de havde det altid smadderskægt, når de spillede ovre på boldbanen og legede, at de var berømte fodboldstjerner.

Da Jesper fik fri fra skole, gik han hjem. Jespers mor og lillebror var hjemme. Lillebror sad i sin kravlegård, og deres skøre papegøje sad i sit bur og sov. Mor var ude i haven, i gang med at hænge vasketøj op på tørresnoren.

"Hej, mor," råbte han til mor ude i haven. "Er det i orden, at jeg går over på boldbanen og spiller fodbold?"

"Ja," råbte mor tilbage til ham, "men kan du ikke lige gøre et par ting for mig, inden du går? Jeg er lige ved at hænge vasketøj op på tørresnoren."

"Jo," råbte Jesper, mens han forestillede sig, hvilken fodboldspiller han ville lege, at han var i dag.

Mor tænkte sig om og råbte tilbage: "Papegøjen har ikke fået mad i dag, kan du ikke lige give den lidt fuglefrø? Jeg så også lige, at blomsten i vindueskarmen i køkkenet ser lidt vissen ud, så giv den lige lidt vand – og lillebror er vist lidt tørstig, så giv ham lidt mælk – mælken står på køkkenbordet, men husk at stille mælken tilbage i køleskabet. Det glemmer du jo altid!"

Jesper blev enig med sig selv om, at han ville være målmand ovre på boldbanen i dag, så han skulle huske sine målmandshandsker.

Han ville skynde sig over på boldbanen – men, han skulle jo lige gøre de dér ting for mor. Hvad var det nu ...

Han fandt fuglefrøene frem og fik øje på lillebror i kravlegården. Måske skulle de øve sig på straffespark i dag, tænkte han, mens han hældte fuglefrø ned i kravlegården til lillebror.

(Vis illustration 15.1)

Han fik øje på mælken på køkkenbordet og tog den op i hånden. Hvis vi skal øve straffespark, kaster jeg mig helt vildt efter bolden, tænkte han, mens han hældte mælk ud over blomsten.

"Husk nu at sætte mælken i køleskabet, før du går," råbte mor igen ude fra haven. Uden at tænke sig om, tog han blomsten og satte den ind i køleskabet.

(Vis illustration 15.2)

De andre ville måske også gerne være målmand i dag, kom han i tanker om. Hvor er vandkanden nu henne, tænkte han og huskede, at den stod i skabet. Han fyldte vand i vandkanden og tænkte, at det måske var en god idé, hvis de skiftedes til at være målmand. Hvis de andre ikke har deres målmandshandsker med, må de gerne låne mine, tænkte han, mens han vandede papegøjen. Papegøjen vågnede med et sæt og spjættede vildt og baskede fornærmet med vingerne.

(Vis illustration 15.3)

Jeg finder lige mine handske tænkte han. Han fandt hurtigt handskerne og råbte ud til sin mor: "Jeg går nu, mor, vi ses senere."

Da mor kom ind igen, blev hun noget forbavset, da lillebror sad i kravlegården og kastede med fuglefrø. Jamen – hvad er det da for noget – og har han da ikke fået noget mælk, tænkte hun og gik hen og åbnede køleskabet. Der stod blomsten på en hylde

15.2 Tegn et billede

Tegneøvelse

Del blanke tegneark ud til eleverne, og sørg for, at de har tilgang til tegneblyanter. Fortæl dem, at du nu vil beskrive et billede, og at de vil forsøge at tegne det du beskriver. Kig på illustrationen (**illustration 15.4**) (det er vigtigt, at du ikke viser illustrationen til eleverne endnu!), og fortæl dem hvad de skal tegne:

og dryppede af mælk. Hvad sker der dog, tænkte hun helt forvirret og kiggede sig omkring. Og mælken stod jo stadig på køkkenbordet, selv om hun havde sagt, at den skulle i køleskabet. Og så fik hun øje på papegøjen, der sad helt i chok, drivvåd og forpjusket, som om den havde været i brusebad.

Så blev mor overrasket. "Hold da op! Hvor har han bare ikke hørt godt nok efter", tænkte hun.

Tal efterfølgende med eleverne om historien.

Spørg dem også, om de selv har oplevet, at de ikke hørte efter og bagefter ikke kunne finde ud af, hvad de egentlig skulle? Hvornår, hvem, hvordan ... Har de prøvet af få skældud, fordi de ikke havde hørt ordentligt efter? Hvornår, hvem, hvordan ...

Afslut øvelsen med en grundig snak om, hvad der kan ske, hvis man ikke hører efter i skolen.

Begynd med at tegne et gult hus, som har en rød dør og et blå vindue. På venstre side af huset tegner du et træ og på højre side tegner du tre blomster, først en rød, så en gul og til sidst en blå blomst... (etc.)

Gør det langsomt, i små trin, så alle kan være med.

Når du har beskrevet hele billedet får eleverne lov til at tegne det færdig. Vis dem til sidst **illustration 15.4**. Spørg om der er nogen, der har tegnet en tegning, der ligner. Spørg også om, der er nogen der har tegnet en tegning, der ikke ligner. Er der det, taler I om eventuelle grunde dertil, f.eks. at de ikke lyttede ordentligt efter.

Der kan selvfølgelig være andre årsager til, at en elevs tegning ikke ligner (f.eks. at de synes det er svært at tegne), så sørg for at ingen elever udstilles pga. deres tegning, men at det bliver en mulighed for at tale om det at lytte efter.

15.3 Kropssprog

Klassesamtale og demonstration

Bed en elev sætte sig på en stol foran de øvrige i klassen. Fortæl hende eller ham, at hun eller han skal vise de andre, hvordan man ser ud, når man ikke hører efter. De øvrige elever må gerne komme med gode forslag, som den udvalgte elev så demonstrerer.

Bed eleven sætte sig igen og lad på samme vis (med input fra klassen) en anden elev demonstrere,

hvordan man ser ud, når man gerne vil vise, at man hører efter.

Bed afslutningsvist hele klassen demonstrere de to situationer.

15.4 Underviseren hører ikke efter

Rollespil

Bed en elev, som du ved, har en særlig interesse eller viden (fodbold, computerspil, den nye lillebror, familiens rejse i ferien ...), sætte sig foran resten af klassen sammen med dig. I skal sidde sådan, at klassen kan aflæse dit kropssprog.

Bed nu eleven fortælle dig om det emne, du har valgt vedkommende på grund af. Han eller hun skal kigge på dig, mens han eller hun fortæller – og fortsætte i mindst et minut – uanset hvad du finder på!

Vis med al tydelighed, mens der fortælles, at du ikke hører efter. Kig ud ad vinduet, vend dig væk, tjek din mobiltelefon, nyn, se på dit ur, vink til de andre elever, læn dig tilbage, luk øjnene, klø dig i håret ...

Spørg efter endt rollespil eleven, om hun eller han mener, at du hørte efter. Hvorfor ikke? **Hvordan var det at fortælle noget til én, der ikke hørte efter?**

Bred samtalen ud til hele klassen og spørg dem f.eks. hvordan de tror, læreren har det, når de ikke hører efter?

Opsamling

Tal med eleverne om, hvad de har lært i dag.

- Om at det er vigtigt at høre efter
- Det kan være svært at følge en instruktion, hvis man ikke lytter godt efter
- Kropssprog når man lytter godt efter
- Hvordan det føles at fortælle noget til nogen, hvis de ikke hører efter

Afslutning af Perspekt 2.0, modul I

Introduktion til underviseren	109
Fælles opsamling	110
Individuel evaluering	110
Egenvurdering	111

Introduktion til underviseren

I denne lektion skal arbejdet omkring Perspekt 2.0, modul I afsluttes. Formålet er, at eleverne kommer i tanke om nogle af de ting, der har gjort indtryk på dem i arbejdet med udvikling af deres personlige, emotionelle og sociale færdigheder. Der skabes en bevidsthed omkring, hvad eleverne har lært – og dermed også hvad de kan bruge udenfor undervisningssituationen.

Fokuspunkter:

- Eleverne reflekterer i fællesskab over, nogle af de emner de har arbejdet med i Perspekt
- Eleverne reflekterer individuelt over deres udbytte af Perspekt-undervisningen
- Eleverne gør status over hvor der er nu i forhold til de kompetencer, der trænes i Perspekt-undervisningen

Forberedelser: Print et eksemplar af **arbejdsark 16.1** til hver elev til øvelsen "Individuel evaluering" og print et eksemplar af **arbejdsark 16.2** til hver elev til øvelsen "Egenvurdering".

16.1 Fælles opsamling

Læg ud med en samtale om nogle af de ting, I har arbejdet med. På tavlen kan du notere de øvelser, aktiviteter mv., der bliver nævnt. Hjælp dem evt. i gang ved selv at nævne et par eksempler. Det kunne være:

- Vi har talt om forskellighed. Vi så på et billede og fandt ud af, at selvom vi kigger på det samme billede, kan vi tænke noget forskelligt om, hvad vi ser.
- Vi har arbejdet med at forstå andres følelser. Vi så en tegning af en pige, der tog noget slik fra en dreng, og vi prøvede at forstå, hvorfor de hver især gjorde, som de gjorde.

- Vi har talt om, at alle kan noget, men ingen kan alt. Vi lavede en sjov øvelse, hvor vi kunne se, at vi alle kan noget, men at vi ikke nødvendigvis kan det samme.

- Vi har fået en huskeregel, som vi kan bruge, når vi vil sige fra på en god måde.

16.2 Individuel evaluering

Skriveøvelse

Uddel **arbejdsark 16.1** til hver elev. Eleverne skal hver især skrive eller tegne om en øvelse, aktivitet eller lignende, der har gjort indtryk på dem og begrunde hvorfor. Hvis de ønsker at tegne, kan de vende arket om og gøre det på den blanke side. Formålet er, at få dem til at reflektere over udbyttet af arbejdet med Perspekt; hvad de kan tage med sig videre og bruge både udenfor og i undervisningen.

Saml op ved at spørge, om der er nogle elever, der har lyst til at dele, hvad de har fået ud af undervisningen.

PERSPEKT 2.0 IARBÆJDSARK 16.1dcum.dansk center for undervisningsmiljø

Din egen evaluering af Perspekt 2.0 modul I:

Nu har du arbejdet med udvikling af personlige, sociale og emotionelle færdigheder. Formålet med denne opgave er, at du kan tænke over, hvad du har fået ud af undervisningen:

Opgave

Nævn en øvelse, der har gjort indtryk på dig

Forklar, hvorfor du tror, den gjorde indtryk på dig.

Beskriv, hvad du har fået ud af den.

Kan du forklare en situation, hvor du kan bruge det, du har lært?

16.3 Egenvurdering

Uddel arket (**arbejdsark 16.2**, "Egenvurdering"). Eleverne skal nu gøre status over, hvor de er lige nu i forhold til de kompetencer, der trænes i Perspekt.

Øvelsen indebærer, at eleverne skriver. Hvis eleverne ikke kan skrive endnu, kan de vende arket om og tegne noget fra Perspekt, de gerne vil blive bedre til.

Overskrifterne er:

- Jeg er god til
- Jeg gør mig umage med
- Jeg har øvet mig på
- Jeg øver mig lige nu på
- Jeg vil gerne blive bedre til

Bed eleverne færdiggøre sætningerne. De kan selv finde på noget eller blive inspireret af de eksempler, der står nederst på arket. Eksemplerne tager udgangspunkt i de områder, I har arbejdet med i Perspekt-undervisningen, men eleverne sidder måske og tænker på noget andet, der giver mere mening for dem, og som også har relation til deres emotionelle, personlige og sociale færdigheder; så giver det mening for øvelsen, at de skriver det i stedet.

Der er for overskuelighedens skyld ikke givet eksempler på alt det, eleverne har arbejdet med. Du kan med fordel samle elevernes besvarelser sammen og kigge dem igennem, inden de igen udleveres og sættes ind i elevernes egne mapper. På den måde får du et indblik i, hvordan eleverne ser sig selv. I kan eventuelt bruge besvarelsen i det løbende arbejde med at sætte mål for elevens læring.

PERSPEKT 2.0 IARBÆJDSARK 16.2dcum.dansk center for undervisningsmiljø

Egenvurdering - Perspekt 2.0 modul I

Dato: _____

I denne øvelse skal du skrive noget, som du er god til og noget, som du gerne vil blive bedre til.
Hvis du vil kan du få idéer til, hvad det kan være, ved at se på nogle af de ud-sagn, der står nederst på arket, men du må også meget gerne selv finde på det, du vil skrive.
Det skal handle om dig selv i forhold til det fællesskab, du er en del af, altså din klasse.

Jeg er god til _____

Jeg gør mig umage med _____

Jeg har øvet mig på _____

Jeg øver mig lige nu på _____

Jeg vil gerne blive bedre til _____

Eksempler:

- at være en god ven.
- at være en god kammerat.
- at mærke mine følelser.
- at sige min mening på en god måde.
- at se hvordan andre har det.
- at fortælle hvordan jeg selv har det.
- at skelne mellem fakta, antagelser og mening.
- at vise respekt over for andre f.eks. når de taler.

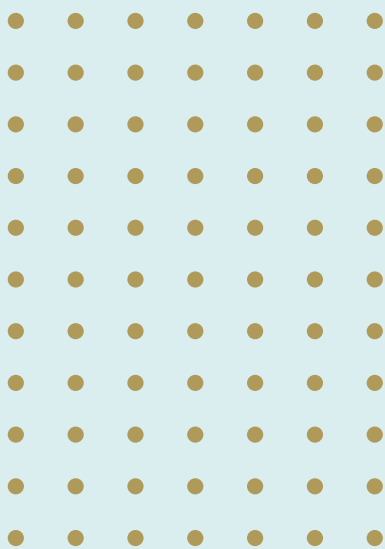
110 | 111

DANSK CENTER FOR
UNDERVISNINGSMILJØ
Viden til praksis

dcum.dk

DCUM er et uafhængigt statsligt center, der skal medvirke til at sikre og udvikle et godt undervisningsmiljø på uddannelsessteder og et godt børnemiljø i dagtilbud.

ROCKWOOL
FONDEN

Intervention